

UNIVERSUL LITERAR

C. BACALU : CARTIER DIN SIBIU

In acest număr: M. CELARIANU, H. PAPADAT-BENGESCU, V. SAVEL, MIHAIL DRAGOMIRESCU, F. ADERCA,
EMIL RIEGLER, SERGIU DAN, CONST. NANI, RUD. A. KNAPP, B. CECROPIDE, N. MILCU, GEORGE
EMIL RIEGLER, SERGIU DAN, C. M. TEODORESCU, CONST. NANI, RUD. A. KNAPP, B. CECROPIDE, N. MILCU, GEORGE
DIACU, N. N. TONITZA și PERPESSICIUS.

An XLII, Nr. 43
24 Octombrie 1926.

Lei 5

Tufănelele

Toamna a trecut, cu urări, călătoare,
Ca prin funduri de scene un cor depărtat,
Pasări cu pene de foc au venit și-au cântat
Și-au plecat, stoluri-stoluri, în zare.

Să mai stăm s'auzim cum se frânge
Cântul lor sub tavane de plumb,
Ostenit, depărtat, parcă plânge.

Din mormânt în mormânt să pășim,
Cu toiaguri din crengi retezate,
Ca doi îngeri — și fără să știm.

Ca să smulgem, cu degete seci,
De pe brazde de piatră, 'nghefate,
Inserând, tufănelele reci.

S'aduună tufănelele mute:
Primii fulgi din zăpezi nevăzute.

MIHAIL CELARIANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A V A T A R

Amicului meu Horațiu Stăncescu-Craiova

Prin adâncimea siderală mă depărtați de paradisc.
Lângă dezerț și piramide, răsai de-al vitelor altar.
Etruria, după masacru, m'adăposti sub țarm bizar,
Strângeam la pieptu-mi o săgeată, roșind fantasma unor vise.

Barbarii, Roma dărâmasă și toți augurii ne mințise,
S'a stins miracolul hesperic sub larg lînfoliu milenar.
RENAȘTEREA mă descleștase prin cel mai splendid avatar,
Iar torțele creștinătăței: titanic rug îmi dăruise.

Către dorite columbare se 'nchiagă cea din urmă punte;
O, Zevs, mii fulgere lăsat-ai de-au colorat albăta-mi frunte;
Sicari de peste munți și fluvii, pe scytic drum ai tolerat.

N'am răspândit, pe glob, teroarea; căminul meu l'ai spulberat,
Resoarbe-mi nopțile de patimi și vraja ce primii din Soare;
Blestem rămâne re'nvicerea prin haose devoratoare.

ALEXANDRU OBEDENARU

Sgomotele

Am stat eri la un balcon, privind furnicarul de lume care se tâlăzvia pe calea Victoriei și mi-am amintit de timpul când urmăream dela un geam din dispăruta clădire a Luvrului reclădită de mult, mișcarea străzii și mi se părea că nimic nu s'a schimbat.

Aceleași sgomote, eternele strigăte ale vinzătorilor de ziare, vibrările trompetelor dela automobile, răsunetul copitelor cailor pe asfalt, frinturi de vorbă, hohote de ris întretăiate de fluerele vardiștilor, toate sgomotele Capitalei d'n suburbii, din Târgul Moșilor ori dela Băneasa, din subterane ori din mansarde, toate urcau, scoborau, alergau din cele patru puncte cardinale și se opreau la timpanul urechei mele care le înregistra pe toate.

Eu căutam să le deosibesc, încurcam o clasificare a lor, le desprindeam unele de altele și le analizam.

VASILE SAVEL

Mi se părea că sgomotele reprezentau cuvinte pe care limba nu le-a creat, că în diversitatea vibrațiilor se sbat suflete necunoscute nouă, că fiecare ecou e un amestec de suflete moarte și vii, de jertfe și satisfacții, de chinuri și apăsări, de plins și ris; o plictiseală purtau unele, un sunet victorios de fanfară aduceau altele.

Slabe sau puternice, oricum ar fi, cu timpul ele răpesc liniștea sufletului nostru, se infiltrează în noi, pătrund fesăturile care nu le pot rezista multă vreme și într-o bună zi opera de prefacere e consumată.

D'n ziua aceea nu le mai dăm nici o atenție și nici nu ne mai impresionează.

În schimb, în organismul nostru s'au petrecut schimbări adinci. Obo-

seala ușoară la început, irascibilitatea crescândă, trecerea bruscă dela o stare sufletească la alta și alte manifestări morbide nu sunt oare datorite inhibiției sgomotelor și nu au creat ele oare maladia pe care discipolii lui Esculap au denumit-o neurastenia?

Eu nu mă îndoesc de aceasta, și știu că în societatea modernă, în „orașele tentaculare“ s'ngur nu poți fi niciodată.

Valul omenesc bate la poarta girindirii tale și clipele de meditație noi nu le putem cunoaște.

Sgomotele, ca niște dușmani rățăcitori, ne urmăresc pretutindeni.

Și mi-am explicat astfel, de ce medicii recunosc ca suveran întăritor, liniștea.

Ce leac minunat și câtă trudă nu le-a trebuit sârmanilor discipoli ca să ajungă aci!

Dar sgomotele, odată ce noaptea cade, capătă o putere îndoită parcă. Un strigăt în „tăcerea“ nopții e mai înflăcător; căderea unui obiect în „liniștea“ odăii ia proporțiile unei adevărate nenorociri.

Și numai târziu după miezul nopții ele se aud ușoare, ca'n surdina, dulce îmi pare glasul lor atunci și cîntec mai plin de armonie nu vei auzi niciodată.

Peste un ceas orașul se deșteaptă și sgomotele reîncep.

VASILE SAVEL

Călușarii

Revine în suflet și'n fără seninul.
Să frigem iar mielul hoștește, peșinul
Să-l bem sub umbrare de frunze prin care
Lumina de soare se cern'e'n pahare.

Iubito, îmi adă urciorul cu vin —
Din vremuri bătrâne ca basmul sabin
Să-mi chiami în poiană la umbră de-arșari,
Cu mutul lor rege, cei cinci călușarii.

Se'nșiră cu steagul; cu toții deodată
Pornesc, stând pe loc, o fugă ciudată —
Picioarul lor iute cum e căprioara
Nu-l prinde nici naiul, nici dibla, nici
[vioara

În alb, cinci mesteceni se leagănă'n vânt—
Stă mortul lor rege întins pe pământ
Și'n juru-i se strâng și iar se desfac
Cinci aripe albe de lebezi pe lac.

Acuma, spre seară, e jocul mai lesne.
Cu pene de soare din creștet la glesne,
Cinci flacări lumina o scad și o suie,
În umbră stingând-o pe vre-o căărăuie...

E goală poiana, e gol și paharul.
Își lasă iar noaptea pe cer călindarul
Și mâine m'oi pierde ca jocul latin —
Iubito, îmi adă urciorul cu vin.

ION PILLAT,

Daimonion

XIII. METAMORFOZA DEMONICULUI

Între cercetătorii cari au închinat cu entuziasm cel puțin câteva pagini „demonicului“ lui Goethe, amintim îndeosebi pe Ricarda Huch. Dacă ar fi să luăm o atitudine față de interpretarea pe care scriitoarea aceasta o dă mitului goethean, am face rezerve mai ales în ce privește elementele de cosmologie creștină pe care ea, teologă cu înclinați protestantizante, le împletește în jurul acestui mit. Dar aceste diformări ne interesează prea puțin aici. De altfel Ricarda Huch n'a intenționat analiza complexă a mitului. Ea mai mult îl citează în vederea scopurilor literare urmărite de ea.

De aceea va trebui să-i trecem cu vederea și confuzia cam pripită de care se face vinovată când spune: „Despre ființa demonicului s'a exprimat adeseori Goethe. El îl vedea în productivitate, în puterea creatoare și acesta era deci pentru dânsul cum dela sine se'nfelege, identic cu geniul“ (R. Huch, Entpersönlichung, pag. 81. Insel Verlag, 1922). Ori tocmai atât de netedă și fără de colțuri, cari să iasă din simetrie, nu e această presupusă identitate. Identificarea demonicului cu geniul se poate face cel mult într-o primă aproximație, după care necondiționat trebuie să urmeze corecturile ecuației. Cert lucru e că Goethe de câte ori vorbește despre oameni demonici și geniali amintește cam aceleași rare exemplare ale speciei umane: Shakespeare, Mozart, Rafael, Napoleon, Byron etc. Goethe știe chiar să fie foarte amănunțit când scoate în relief demonicul acestor genii. Dar tot Goethe spune în „Dichtung unde Wahrheit“ și următoarele lucruri despre demonic: „Deși demonicul se poate manifesta în tot ce e material și imaterial, la animale se vedește într'un mod chiar foarte ciudat, el stă totuși îndeosebi cu omul în legătură minunată... Iată deci demonicul ca element cosmic de a cărui prezență în pietre și animale Goethe nu se îndoiește de loc. Cum ar putea prin urmare demonicul să fie identic cu geniul? Și mai departe Goethe are o observație care deasemenea dă de gândit celui ce are răgazul disociațiilor: „Mai teribil apare Demonicul când se ivește într'un om oarecare — coșleșitor. În timpul vieții mele am putut să observ și mai deaproape și mai de departe vre-o câțiva 1). Nu sunt totdeauna cei mai străluciți oameni, nici prin spirit nici prin talente, rar și se îmbie prin bunătața inimii, dar o putere de necrezut porcede din ei, și excreită o înfrăurire de neînchipuit asupra tuturor ființelor, ba și asupra elementelor...“ (Goethes Ausgewählte Werke, Stuttgart Cotha Verlag, XI, pag. 260). Evident, există și demonici fără geniu. După aceste câteva hotărâtoare citate mai amintim că Goethe însuși nu se socotia pe sine un demonic „reprezentativ“, deși probabil atât de modest nu a fost să nu se considere un „geniu reprezentativ“.

Demonicul pare deci în concepția goetheană o noțiune mai largă decât geniul. Poate nu ne înșelăm dacă formulăm ideile olimpice în chestiunea aceasta astfel: există demonici fără geniu, dar nu există geniu fără demonic. În orice geniu demonic e un factor sine qua

1) În „Dichtung u. Wahrheit“ puterea demonicul încercă și descurcă ițele, planând peste toate ființele și evenimentele.

I a r n ă

Intre Styx și Empireu

[SAU

Un emul minor al domnului Charles Drouhet

Cu falfăirea lenes — cadențată
Unor aripi de străvezii vedenii,
Zăpada-și crește încet-încet troenii —
Indiferentă, rece — aristocrată.

Tu, visătoare, stai la foc, dând lenii
Cel mai de preț tribut ce-avu vre-odată
Un zâmbet și o lacrimă uitată
Se războiesc în tremuratul genii.

Azi, când trecutul nu ne mai îmbată
Cu voga vraje — a serilor cu denii,
Potirul amintirii — dintr'o dată

Și pân'la fund golit de mirodenii —
Hai să-l sfărâmăm de bustul Melpomenii
Ce doarme pe clavier, îngândurată.

CONST. NANI

non. O disociație în cadrul demonicului
se impune.

În concepția lui Goethe demonicul înseamnă originar o putere de înrăurire magnetică, căreia nimic nu i se poate opune. Demonicul e oarecum entitatea absolută, impersonală, a vrăjii magice. În geniu demonicul pare a fi aceeași putere, dar par'că sublimată pe planul creației sau al productivității indiferent în ce domeniu spiritual sau practic. Ne folosim chiar cu riscul de a fi subiectivi de-un termen curent în știința de azi, de termenul „sublimație” pentru a înlătura unele dificultăți ale concepției goetheane despre demonia genilor. În geniu puterea demonicului se sublimază, îndură o abatere din drum, o schimbare de direcție, subtilizându-se în creații — păstrându-și însă totdeauna ceva din magia primordială. Printr'o analiză mai științifică am putea să deosebim un demonic primar „magic” și un demonic derivat „creator”. Goethe însă n'a făcut știință ci a plasmuit un mit. Astfel pentru el demonicul creator, fiind singurul factor productiv — prețios în planul spiritualității, devine esențial și principala formă a demonicului, ba am putea zice — singura formă, care înghite simla magie a demoniei celeilalte.

Nu e de mirat că Demonicul, cu sensul științific atât de labil, devine uneori în scrierile lui Goethe o noțiune care aproape se acoperă cu aceea a geniului. În cazurile acestea „geniu” pare a însemna la Goethe mai mult o anatomie spirituală, un organism anume alcătuit pentru a mijloci posibilității de creație, un aparat sufletesc, în vreme ce „demonicul” denumește mai curând o fiziologie spirituală, dinamica unei vieți, și energia, puterea irațională în virtutea căreia aparatul psihic „creiază”.

Pentru o mai puțin penibilă înțelegere a tuturor locurilor în care se vorbește în scrierile lui Goethe despre demonic, ne-am îngăduit schițarea unei deosebiri între demonicul magic și demonicul creator. În termeni limpezi el n'a făcut această diferențiere, dar din toate spusese sale ea rezultă cu necesitate de concluzie. Astfel nu înțelegem cum am putea introduce o ordine logică în ordinea vitală, aforistică, a ideilor sale. În lumina acestui dublu far dispar multe greutăți exegetice. Demonicul magic e posibil și fără geniu. Demonicul creator e în geniu. Dacă ne-ar întreba cineva: cum devine demonicul magic — demonic creator, am răspunde: prin geniu, adică prin mijlocirea unei anumite anatomii spirituale, care transformă puterea demonică magică, de obicei primejdioasă, — în creație pozitivă, binefăcătoare.

LUCIAN BLAGA

Gârleanu. — Te-ai supărat rău, cucoane Grigore!

Gr. Alexandrescu. — M'ăș fi supărat, e drept, dacă mergînd spre malurile mocinoase ale Stynului, n'ăș avea mereu în vedere lumina Empireului. Acum numai par că sînt supărat. Dar nu sînt. Adică nu prea sînt.

Chendi. — Dar ce s'a întîmplat, cucoane Grigore?

Gr. Alexandrescu. — Ia, unul din admirații tineretului dumneavoastră, mi-a aruncat în treacăt o gazetă cu vorba: „Poftim integralism! Poftim capodopere”.

Trivale. — Ce ți-a aruncat, cucoane? Și cine?

Gr. Alexandrescu. Anghel al dumneavoastră cu un gest care amintește stilul lui manierat sau, mai bine, ismenit, — mi-a dat să citesc un articol din „Adevărul” de la 24 Septembrie, unde unul vorbește de „Boul și vișelul” meu.

Gârleanu. — Păi foarte bine, dacă cei de pe pămînt își mai aduc aminte de noi și mai cu seamă de dumneata, părinte al poeziei muntenești.

Chendi. — Ei și tu, Gîrlene, începi să faci regionalism literar ca Ibrăileanu! De ce nu părinte al poeziei noastre vechi?

Gr. Alexandrescu. — Cu toate că nu-mi place lingușirea, pe care uneori am și biciuit-o, totuși văd că e bună și ea la ceva. Îmi stîmpără supărarea ce începuse să mă cuprindă.

Chendi. — Dar tot nu ne-ai spus de ce te-a supărat articolul acela din „Adevărul”?

Gr. Alexandrescu. — Fiindcă am văzut de-acolo că publicistica romînească a dat rău îndură! În „Adevărul” pe vremuri scriau altfel de scriitori. Dar ca asta!..

Gârleanu. — Dar cine e acela, cucoane?

Gr. Alexandrescu. — Nu vreau să i se știe numele. E mai pre jos de o notarietate publicistă — fie și proastă. — E unul care nu înțelege nimic. Nu vrea să înțeleagă nimic. Își pare ca unul, care chiar de i-ai sfărâma capul cu cărămida, el tot nu ese din neînțelegerea lui.

Chendi. — O fi avînd o convingere nestrămutată, cucoane Grigore. Noi ținem la oameni de-aceștia, mai cu seamă de cînd am venit aici.

Gr. Alexandrescu. — O să vedeți voi îndată dacă e vorba de convingere sau de ceva și mai rău decît ceea ce spun eu.

Gârleanu. — Ascultăm!

Gr. Alexandrescu. — În contactul ce-l am decătă-va vreme cu Maiorescu, Vasile Conta și cu cîțiva poeți cu Caragiale în frunte, am dobîndit și eu o vedere filosofică în privința scrisului nostru. Îmi pare că o cunoașteți și voi? E vorba de filosofia cea nouă!..

Trivale. — Sigur că vrei să vorbești de integralism.

Gr. Alexandrescu. — Da. Mi-a plăcut în deosebi teoria capodoperei, deși Delavrancea mi-a spus pe șleau că n'am de cît trei fabule, ce se pot fîli cu această calitate. Mi-a plăcut să știu că, din conștiința mea, a putut răsări, fie și numai trei, ființe de sine stătătoare, avînd corp și suflet și sufletul întreg după asemănarea sufletului cel mai sănătos, sufletul integral. Mi-a plăcut să știu că aceste

ființe de sine stătătoare nu fac parte nici din lumea fizică, nici din cea sufletească, ci dintr'o lume nouă, în care orice e fizic e și sufleteș și orice e sufleteș nu se poate să nu fie fizic. Mi-a plăcut să știu că, într'o capodoperă de-a mea, nici un cuvînt nu se poate schimba, pentru că, în această concepție, el e necesar legat de toate celelalte cuvinte, de la care, își trage înțelesuri și rezonanțe secundare unice, și că, apoi, nici o idee sau imagine dintr'o capodoperă nu poate fi prinsă în adevărul ei, decît în forma pe care i-am dat-o eu.

Mi-a plăcut iarăși să știu, precum se spune în cartea nouă, „Știința Literaturii”, că această ființă de sine stătătoare, numită capodoperă, psihofizică și integrală, nu este un individ, ci prototipul unei specii nou venită pe lume. Nu putea să nu-mi placă să știu că sunt părinte a unor specii, care, ca toate speciile, sunt nemuritoare, mai cu seamă că ele nu sunt din lumea fizică a speciilor minerale, vegetale și animale, ci din lumea aceasta psihofizică, sau, cum ziceam noi, ideală.

Gârleanu. — Firește!

Chendi. — Și noi suntem de aceeași părere. Dar ce spune scriitorul — vorba lui Caragiale — de la „Adevărul”?

Gr. Alexandrescu. — Iată ce spun. Să mă credeți pe cuvînt, că spun textual. Știți că am avut o memorie verbală fenomenală — și-o am și acum. Ascultați numai:

(Autorul) e cam laconic în lămuririle sale. Nu ne spune dacă ființele acestea numite capodopere duc regim vegetarian, sau, dacă se înscriu în partidele politice, dacă umblă cu tramvaiul, dacă vin la cafea și dacă sunt supuse la plata impozitului către stat, județ și comună...”

Anghel (plutind în spre adunare). — Stai, cucoane Grigore, nu negri omul pe degeaba! Și, oricît te-ai supăra, mai sunt și eu pe-aici.

Grigore Alexandrescu. — Și dacă ești? Cum califici dumneata „bazaconia asta”?

Anghel. — Cum s'o calific? Nicicum. E o simplă neînțelegere. Autorul integralismului a numit capodoperă „ființa”; și pentru că, la clasele primare, cînd se învață gramatică, se vorbește de „nume de ființă sau de lucruri”, colaboratorul „Adevărului” și-a închipuit că, dacă zici unui lucru „ființă”, el trebuie să aibă și un aparat digestiv sau alte organe de ale ființelor animale.

Gr. Alexandrescu. — Cu alte cuvinte, acum nu-i mai iei apărarea, cum credeam că faci adineauri?

Anghel. — Dar cum am făcut adineauri?

Gr. Alexandrescu. — Mi-ai aruncat gazetă și mi-ai zis „Poftim integralism! Poftim capodopere!”

Anghel. — Bine, asta o pot spune și acum, fără ca printr'aceasta să batjocoresc filosofia ce simpatizezi. Eu ți-am zis așa, pentru că ai vezi ce copilării se scriu în gazetele noastre serioase!

Gr. Alexandrescu. — Așa, mai vîi de acasă, Anghel.

Gârleanu. — Dar mult mai ții la integralism cucoane Grigore?

Gr. Alexandrescu. — Adică dumneata care ai făcut două-trei capodopere nu ții?

Clopote, în amurg

Au prins să sune clopote prelung
Și glasul lor nătâng cântând mă doare.
Aruncă'n aer vaer lung-prelung.
— Mai poate fi vr'odată sărbătoare?

În dangăt trist, de-abea se-aud în port,
Când, cercuite'n nimbul lor feeric,
Galere mari de'nchipuiri, plutesc
Și, se afund sub lespezi de 'ntuneric.

Naufragiații visului flămânzi.
Tihnim în noi o rugă de-altădată,
Când ceru'n asfințit de toamnă ros
Și-a 'ntors pe dos pleoapa injectată.

N. MILCU.

Gârleanu. — Eu să-ți spun drept: filosofia mă lasă indiferent. Mi-aduc aminte numai, că, odată autorul integralismului ne-a vorbit cu atâta căldură despre filosofia asta, că am căzut multă vreme pe gânduri. Dar un artist nu trebuie să se împiedice de nici o filosofie.

Ghendî. — Bine zici tu, Gârleanu; dar dacă nu trebuie să te împiedici de nici o filosofie, trebuie totuși să treci prin toate. Gândește-te numai la Enănescu, la Caragiale și chiar la Cerna, pe care acum în adevăr îl prefuesc mai mult ca tot-deauna.

Trivale. — Stați, fraților, să vedem cum rămâne cu foiletonul „Adevărului”.

Chendî. — Cum să rămâie? Dacă autorul lui, la vârsta lui n'a ajuns nici la atâta înțelegere filosofică, de nu știe că numele de „ființă” se dă la tot ce ființează, asta înseamnă că n'a trecut de învățătura celor patru clase primare.

Gârleanu. — Poate o fi dela țară — și-a făcut cinci!

Ghendî. — Dela țară, ori dela oraș, patru ori cinci, — tot atâta e. Dar vorba e ce fac directorii de gazete de la noi, de iau în redacție ziaristi atât de învățați?

Trivale. — Păi o singură calitate se vede că le cere.

Gr. Alexandrescu. — Vezi d'ăia eram eu amărît. Că, după 100 de ani de ziaristică, nar'că stăm mai prost ca pe vremea „Curierului” lui Heliade.

Anghel. — Așa e, măi băeți! Ziaristica noastră... afară de câteva ziare, una cere dela redactorii ei: Să știe să injure! Și de'njurat ați văzut ce spiritual e colaboratorul „Adevărului”.

Chendî. — Bine dragă, dar injurătura lui îl plesnește întâi pe el în obraz.

Anghel. — Il plesnește pentru mine, pentru tine, pentru Cuconu Grigore; dar pentru marea mulțime, înaintea căreia tot ce e strălucit trebuie întunecat, tot ce e înalt trebuie scăzut, tot ce e limpede trebuie turburat — injurătura prinde nu în contra injurătorului, ci în contra injuratului!

Trivale. — Dar adevărul tot esc deasupra!

Gr. Alexandrescu. — Atâta mângăere ne mai rămâne.

MHAIL DRAGOMIRESCU

Sărbătorile în familie

de HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

Printre ceilalți circulă o privire despre acel dar costisitor... o privire care cuprindea și pe Alexe. Doctorul șopti: Nota 10, lui papa pentru „gaffă”! — Care gaffă? Alexei i se păru că aude pe verișoara Maricica: — Bijuterii cu bani tăi! — Atunci se grăbi să aprobe, să admire, să gătească pe Didi-Bu. Nu cumva să se nască vre-o discuție: Nu cumva zidul acela chinez care o înconjura să aibă vre-o spătură!.. dar „papa” radios, fără scrupule, își desmierda bărbia mucegăită care totuși nu se risipea ca un serum. Alexe îl privea acum. I se părea că n'a încetat nici o zi să-l vadă, să-l audă. Nu îl iubea și nici el pe ea. Sta un minut să se întrebe: El, era tatăl ei bun? Cealaltă fusese, vitregă?... și frații toți erau din a doua căsătorie! Nici ei nu iubeau prea mult pe papa! Il judecau fără cruțare... Și între ei se iubeau oare mult? De îndată ce unu lipsea pornea o recenzie nemiloasă a păcatelor lui mici și mari. Așa cum erau, aveau însă un egoism, o solidaritate, o idee comună. Erau familia... Ce invenție! Ce minunată invenție! În casa aceea toți erau la ei acasă, chiar ea, Alexe. Se certau, se ocărau dar asta nu avea nici o consecință. Își împrumutau, ba chiar își luau unul altuia fără voie bani, obiecte, și era îngăduit.

Dacă se iubeau sau nu, nu însemna nimic. Erau datori să se acopere să se sufere. Cine oare avusese ideea asta măreață! Natura nu! Ar fi procedat prin instincte, prin sentimente. Era o uriașă invenție omenească! Măreață în adevăr.

Să te poată cineva prăda, insulta, ori, nesocoti și totuși să nu te poată respinge, nici tu pe el. Și casa aceea mai ales, unde să te adăpostești... Își aminti că Maricica nu i-a răspuns la cartea de sărbători, ilustrată cu corăbii multe. Poate că nu o mai așteptau și iată că se sfârșise vacanța. Avea acum mereu un vid în piept, în stomac din acel gând. Socoti că ar putea poate să rămână mai mult timp la Galați?

Veni problema revelionului. Invitațiile la cercul militar și la clubul Comercial

nu avură unanimitate. Paulică propuse un revelion „fain” la café varieteu unde făcuse recunoaștere, Didi-Bu făcu ovații și „papa” aprobă.

Alexe ar fi vroit să stea cu toții acasă, să fie sgomot, mult sgomot, dar Didi-Bu veni lângă ea, o linguși, o diemierdă: fără de ea nu mai merg nici ei și se strică tot.

Alexe nu se gândea să rămână singură... nici nu putea refuza pe Didi-Bu, pe fina, pe gazda ei mică.

O masă specială rezervată de „papa”, un menu special comandat de doctorul Paulică, totul în comptul fabricii Dinescu, îi aștepta. Spre bucuria lui Didi-Bu petrecerea avea loc în subsolul localului nu în sala de teatru.

Sala era încărcată de serpentine; globurile electrice aveau toate culorile; pereții erau aproape pictați cu panouri alegorice și cu peisagii.

Când grupul lor numeros și select sosi, mesele bine decorate cu pânzeturi albe, tacâmuri nickelate și flori naturale erau pline de un public amestecat. Erau totuși câteva familii cunoscute care avusese la fel ideea să vină la cabaret. Pe o estradă mică, apropiată, o rusoaică cu păr creț, grasă și urâtă, răceua un așa zis cântec de stepă. Sălbatec în adevăr! Fu aplaudată.

Pe Alexe localul o nemulțumea dar era acolo zidul chinez de apărare și era sgomot. Fu o succesiune de dame cu rochii bizare, care cântau triste cu mâini încrucișate, cântece vesele și deodată porneau gesturi ștregărești, surăsuri studiate la sfârșitul cupletului. Erau numerele slabe. Cei dela masa lor discutau aprins chestia purcelului sau a curcanului. Un chelner asculta răbdător contra-versa Didi-Bu, nu pierdea nimic din program nici din public și comunica evenimentele și impresiile.

Apăru un trio-buf. Două fete frumoase costumate în păpuși de lux și un hidos gigolo cu gura ruptă până la urechile blegi. Dezarticulat și sluțit se vede pentru vre-un circ. Avură succes. Pantomima a-

ROMUL LADEA: DECORAȚIE „STRAMBA LEMNE”

Dimineață

Ca niciodată azi
 Sbucești cu voe bună dintre jnepeni,
 Păr blond pe vânt, bujorii în obraz,
 De ciugulirea vântului gropițele fac haz,
 Pe cetină fivor de aur depeni...
 Din vâlva lor în pumni trandafirii
 Alegi acum beteala, plutitoarea,
 Și'n hohot de lumini cobori cărarea.
 Cobori în foc pe trepte de verdeață,
 Corolele de-o bună dimineață
 Se'nvolbură 'n scripuri
 Iar brazii uzii,
 Desprinși de neguri, picură de ciripiri...
 Și-auzi în chei umbroase, le auzi
 Isoarele cum caută, cum sapă
 Poiana toată
 Cu mușchi și stânci, cu stropii vii de apă?

EMIL RIEGLER

Confesiuni

Dacă am fost apă prin fântâni
 însetați pușini am răcorit.
 M'am împărțit ca miczul unei pâni,
 cu pasările toate, am ciripit.

N'am cutezat să fac minuni
 să suflu viață'n piatră, lemn ori lut.
 Ti-am scris literar dar respectuos
 rugăciuni
 și pentru tine ceasuri am făcut.

N'am cercetat stilul tău ascuns
 în fulgerul scris simplu cu lumină.
 N'am așteptat post-scriptum și răspuns
 trimișii tăi călări când au să vină.

La suferința mea nu te-am adus
 cuprins cum ești în cele patru zări
 fiindcă, sfinții hotărât au spus
 să nu te tulbur Doamne, cu întrebări.

1924

SERGIU DAN

morului între acele femei frumoase și
 partenerul hidos înfioră de disgust pe
 Alexe.

Pentru ca ora sacră să-i găsească la
 masă, începu scrierul. Un defect elec-
 tric aduse o mică confuzie. Mai erau 10
 minute. Două baletiste englezoaice aco-
 perite cu baldachine albe pe cap, care
 reprezentau capacul unei cutii de pălă-
 rie, printr'un pas abil tocmai scufundau
 bustul în butoișul rigid al fustelor, for-
 mând astfel cutia complectă când lumina
 se stinse cu adevărat pentru lovitura de
 miezul nopții a pendulei.

Un huet de surprindere apoi de ovație
 consacra minutul în care Alexe își as-
 cunse tăcerea. Festival urmă acum mai
 încetenit. Se da atenție mai mare nume-
 rilor: Doi dansatori mondeni făcură mi-
 nuni geometrice pe melodie de Java și
 de Chimmy. El un echer în frac, ea o
 coardă mlădioasă în rochie de tulle per-
 lat transparentă pe un maillot măt. Toate
 artistele aveau picioarele goale în pan-
 tofi de fir.

O subretă pariziană zise cu fineță câte-
 va cuplete scabroase „pour son petit hom-
 me” și le adresă lui Paulică care însă îi
 întoarse spatele, disprețuitor pentru ve-
 detele provinciale. Didi-Bu se simți of-
 fensată până la lacrimi; nu era frumos
 din partea lui. Subreta parodiă spiritual
 refuzul și își adresă cupletul lui Didi-Bu.
 Era liga nouă a femeilor. Refrenul fu bi-
 sat frenetic: „Dis que tu veux... comme
 ceci et puis comme cela... par çà, par là
 parlait en aimer.

Apoi o primadonă apărură în aplauze.
 Avea fața cam fanată, corp superb și bi-
 juterii frumoase. Vocea era desmierdă-
 toare și atitudinea plastice. Didi-Bu po-
 vesti cu entuziasm că a cântat la Scala
 apoi la Café de Paris și că acum e logo-
 diță cu consulul olandez, acela roșcovanu
 dela masa din fund.

Primadona cu brațele întinse într'un
 gest de implorare luă în adevăr un „Si”
 admirabil. Ovaționată furtunos, doamnele
 îi trimiseră salutări; fu aruncată chiar
 câte o floare și ca delicată atenție pri-
 viri aprobative se îndreptară spre masa
 consulului olandez.

Era numărul culminant. Cu o manta
 bogată pe umeri, contesa Nadia împărți
 străngeri de mâini și trecu la masa mare
 a consulului. Tot acolo era și un italian

cu care Didi-Bu flirtase pe stradă, dar a-
 flase că face comision. Ce păcat! Se pre-
 zinta așa de bine!

Acum se dansa între mese. Clovnul hi-
 dos și dansatorul monden invitau pe rând
 artistele. Treptat câte una se strecura
 pela mese. Se auzea câte un râset prea
 ascuțit. Când pela două noaptea tânărul
 Hascali fiul marelui bijutier se sculă
 pentru un tango cu subreta pariziană.
 „papa” declară că deși totul era foarte
 convenabil, e timpul să plece acasă.

Nu erau trăsuri dar strada lungă albă
 și uscată, aerul era dulce. Tory luând de
 braț pe Alexe constată că noaptea anului
 nou e minunată și atârându-i-se greoaie
 și languroasă de celalt braț Didi-Bu de-
 clară că e „poetic”... Alexe privind în sus
 constată că pe un carton albastru închis
 cu puncte argintii noi era din hârtie tran-
 sparentă și un sfer de lună. Așa dar de-
 corul reprezintă în adevăr poezie noc-
 turnă.

Dimi protesta împotriva lipsei de auto-
 mobile: — Am fi mers până la zăvoiu.
 nu e așa frumoasă! — spuse Alexei cu
 glas mulat. Era liric și somnoros. Aproa-
 pe de casă un urvîț îi ajunse din urmă.
 Doctorul Paulică rechiziționase o birjă
 de noapte și venea cu d-ra George și pu-
 pa. Era patru dimineața când totul în-
 sfârșit. Pe când Didi-Bu recapitula petre-
 cerea Alexe gândi că în adevăr părea că
 a trecut un an de atunci de când plecase
 dela el, un an decând venise în familie.

A doua zi la dejun Paulică vorbi de
 plecare. Atunci liniștea ei încetă cu to-
 tul. Acel vid se accentuă. Așa dar aveau
 să plece toți pe rând și ea va trebui iar
 sau să plece sau să rămână, două lucruri
 deopotrivă de turburătoare... Maricica nu
 răspunsese! Unde să se ducă? Mai era
 și chestia gravă a banilor despre care
 încă nu vorbise. În ziua aceea chiar la
 cafele hotărî să aducă vorba pe departe,
 foarte pe departe.

— Și casa din centru e bine închiriată?
 — întrebă pe papa. Întrebarea căzu toc-
 mai în spațiul unei tăceri și sună grozav
 de limpede, deși ea avusese glasul mic.

— Dacă vorbiți afaceri!... zise Paulică
 și luând de umeri pe Georgeta trecu a-
 lături; Didi-Bu luă o mutră de copil bu-
 nos și papa mut își încruntă fața înrăit;
 numai menajul Dinu rămase imparțial.

Alexe se simți foarte nevinovată. I se

păru că a comis cu acele cuvinte simple
 o necuviință către aceea casă unde mân-
 ca, dormea, se ocrotea. Prin spărtura fă-
 cută zidului chinez al familiei din greșe-
 la ei, o ajungea vântul rece al vieții din-
 afară. Fu așa sdruncinată că adormi în
 plină ziua, greu fără vise.

La ora ceaiului papa lipsea dar ceilalți
 toți erau iarăși foarte bine dispuși; Pau-
 lică veni chiar lângă ea și îi vorbi mai
 mult: — Ce avea de gând acum? Se ter-
 minase ciclul Nyu! Trebuia să găsească
 ceva tot atât de epatant.

La ce teatru avea să se angajeze, în
 țară sau în străinătate? Citise în Rampa
 că Teatrul arta a închis. Desigur avea
 să contracteze numai în condiții foarte
 avantajoase. Oricât de mult câștigase
 nu trebuia să se lase speculată! Sau poa-
 te avea de gând să lucreze cu același im-
 presariu?

Ce vrea Paulică cu acele cuvinte ina-
 dins nesocotite, ce știa? Ce scop avea?
 — Vrea să o jicnească, să o pedepsească
 fiindcă cutezase să ceară banii lor; pe
 papa, cât despre Georgeta, declarase că
 ia bani deacasă chiar dacă nu are nevoie.
 ca să nu se piardă obiceiul; iar lui Didi-
 Bu, papa îi cumpără — tot ce vrea ea.

Paulică o mai întrebă dacă nu are co-
 misioane, de oarece pleacă în aceea noap-
 te.

— Nu... da! — Alexe nu știa dacă tre-
 buie să-i trimită la Maricica. Renunță.

Dinu se apropiă de ei și cu ochii lui
 albaștri indulciji, cu vorba lui dulce: —
 Ce prostii spune Paulică? Te supără
 frumoasă!... Tu ești frumoasă și bogată!
 Ești o minune!... Ce spune de teatru?...
 Cine mi-a trădat frumoasa! Cine mi-a
 supărat-o?

Ce vroia și acela cu sollicitudinea
 lui?... Ce teatru? Cine trădase? Pe ea
 nu o trădase nimeni... Ea avusese o ini-
 mă mare de tot, de aur, care numai în-
 căpuse în pieptul micului Nyu. Atât!

Didi-Bu se urcă pe divan lângă ea și
 trimise pe Dinu la pian! — Ai dreptate!
 — șopti Alexei — ai dreptate să ceri par-
 tea ta ca și noi! — Fetia gărise soluțiu-
 nea asta... dreaptă. Parte egală.

Paulică ceru lui Dinu să cânte Deduc-
 tion... o folie? — D-ra George intră cu o
 hasma de batic la gât, animând perfect
 dansul apăs! Cu părul ei arămiu sburlit
 și rochia la fel, părea o Viespe. Fu aplau-
 dată. Paulică declară numărul „bun a-
 probat, contrasemnat”. Fu iarăși sgomot
 și veselie.

Atunci, Alexe pe divanul ei revăzu
 brusc în minte tot ceea ce fusese... tot...
 limpede... așa cum se petrecuse: — El,
 intrase pe ușă la amiază cu pălăria moa-
 le ghemuită în mâini, ca de obicei... Ea
 era la birou și consulta unele schițe de
 decor... îi spusese așa deodată: — Am
 vorbit cu mititica Ketty pentru dublare,
 atâta m'a plictisit... dealtfel cred foarte
 rămerit... Nu răspunzi nimic?...

— Care... dublare?..

El ezitase, deprins cu afirmarea ei per-
 manentă, imediată.

— Ketty cere să dubleze pe Nyu!... ai
 ceva de obiectat?... zisese iritat ca atunci
 când cineva îl contrazicea, deși nu îl
 contrazicise decât poate conștiința lui,
 dar nici pe aceea nu ar fi îngăduit-o.

— Dealtfel pe tine vrea să te vadă... să
 să se înțeleagă cu tine... pe tine te
 privește.

— Pe mine nu! — atât răspunsese, fiindcă
 simțise că nu are voce... Nici nu vrea să
 vadă pe mica Ketty... Nu îi plăcuse nici-
 odată glasul ei micros care grasya așa
 de obositor, firea ei lingușitoare, adje-
 ctivele superlative de care Alexe avea
 groază!... Nu vrea să o vadă... Nu numai-
 decât pentru că cerea să dubleze pe Nyu.

Nici pentru că prin linguşiri și adjective grasvate captase promisiunea lui... Nici chiar pentru mica Ketty avusese probabil cinstea să placă marelui om... Toate astea erau, dar rămânea undeva prejos, mult prejos... Era altceva! Ideea unei dublări îi putuse deci veni lui!... sau o putere asculta! Putuse aproba astfel de propunere... Era un fapt care schimba totul... tot ce știa Alexe, tot ce credea.

Cum tăcuse absorbită de aceea mare descoperire, el frământase în mâini pălăria moale și ieșise. Intra tocmai atunci en blănuri multe Dora tragediana. Alexe îi spusese în treacăt proiectul, ca pe un amănunt profesional.

Dora era o femeie plină de experiențe pe care Alexe o stima ca și pe o bună camaradă.

— Trebuia să refuzi scurt și totul se așeza la loc! —

Așa dar Dora înțelesese.

Dora avea dreptate. Așa ar fi trebuit... Era sigur că nu ar fi trecut peste voința ei și mica Ketty s'ar fi dus să-și caute norocul auzirea... Dar era cu totul altceva care nu avea de-a face cu mica Ketty nici cu altele de felul ei... Așa cum erau lucrurile pentru ei doi nu mai erau așa cum trebuia... de aceea ea Alexe trebuia să plece... Era simplu și hotărât. Nu avusese timp să sufere. Se întrebese ce să ia cu ea... Socoteala a ce era al ei și al lui se dovedise cu neputință atât era de inseparabilă. Al ei nu era nimic Ea era Nyu și plecând lua cu ea pe Nyu... și tot ce era acolo era făcut de el pentru ea...

Totuși trebuia să plece și să ia acel singur lucru pe care îl adusese o inimă mare imensă, o inimă de aur care acolo numai încăpea.

Aruncase în primul geamantan câte-va obiecte găsite la îndemână apoi încuiase camera și ieșise pe stradă ca să vadă unde s'ar putea duce. O luase drept pe Grivița, apoi pe calea Victoriei și nu știa dacă trebuie să cotească pe Amzei când zărise și recunoscuse pe Maricica, verișoara aceea de treabă, cam ridicolă la vorbă și port, pe care nu o văzuse de mult... Vroise să treacă drumul, s'o ocolească fățiș, dar Maricica voioasă venise spre ea cu mâini întinse, cu pălăria strâmbă. — Ce bucurie, ce bucurie! Alexe a noastră! mândria noastră, n'ăm pretenția să vii la

mîne, dar aș fi așa de fericită!... unde

stai!... Vorbesc de tine în toate zilele, — mă laud cu tine!...

— Tocmai sunt cam necăjită în chestia locuinței... de aceea să mă scuzi, mă grăbesc — — îi răspusesse searbăd.

— Cauți oasă?... Te muți? Te rog... te rog mult! Vino la mine până când găsești. Poți sta cât de mult... Te voi ține ca pe o regină... Vino chiar acum!...

Alexe se gândise la coincidență, la destin!... Primise!... Cealaltă vroia să o ia cu sila, atunci pe loc. Promiscse că va veni îndată... Luase o trăsură, se întorsese repede, nu întâlnise pe nimeni pe coridoare, nici chiar vre-un uvrier... luase geamantanul ca o hoajă, puse cheia la locul știut și se duse la verișoara Maricica... Fugise!

Nu suferise, nu-și ghemuise într'un ungher trupul frânt, nu plimbuse pe pereți ca o oarbă mâini care să țasă durerea ca un paianjen, nu se atârname de ivăre, nu lovea încolt apoi tot mai tare fruntea de muchea ferestrei, pe fața palidă, a lui Nyu nu se înfiorase toată suferința de pe lume... Și totuși atunci ca și acum, undeva departe în adânc, o formă mobilă redeschisă așa cum apare pe ecran o vedenie când aparatul scade, o formă pierită își proiecta trupul frânt, mâinile dureroase acum ca și atunci...

A doua zi pleca menajul Dinu. Alexe coborî în subsol unde Tory călca singură cămășile de mătase ale bărbafului ei. Stătură de vorbă. Tory rugă mult pe Alexe să vie la ei, negreșit să vie... acum când se cunosc mai bine, când s'au deprins iarăși împreună.

Promise. Poate că totuși Dinu era numai un copil alintat. Când urcă înapoi scara strâmtă. Dinu scobora în fugă lângă nevestică. Întâlnind pe neașteptate pe Alexe se opri, se rezemă de rampă lipit, ca să nu o atingă, palid cu răsufierea stăcadată.

— Te-am speriat! — zise Alexe.

Îi șopti, uitându-se împrejur apoi fîntind ochii în jos?

Să vii la noi! Să vii!... Să stăm la un loc! Frumoaso...

Să vii! Te aștept.

Așa dar nu se va putea duce la sora ei Tory... Dar ce era cu Dinu! Nu cumva o iubea... adevărat?... Ce cuvânt?... Nu cumva ea era amorul lui — cum zicea. Ce ironie! O iubea adevărat cine?... Dinu!

Georgeta pleca odată cu ei. Mai înainte veni grațios spre Alexe și o întrebă mai amănunțit despre Nyu.

De ce alesese o singură piesă și tocmai pe această?

Alexe explică că în teatru ca și în viață, faptele unele sau altele nu erau cel mai important lucru. În Nyu trăia o ființă și un suflet, de aceea pe masca ei unică puteai experimenta toată emoția existenței.

Georgeta păru că înțelege, că apreciază. Își luă ziua bună cu oarecare modestie. Avea pe semne un mic depozit de stimă, dar pe care prudentă nu îl pune în circulație.

Așa dar ea era cea din urmă! Nu se mai gândea că ar putea rămâne acolo. Întârziase pentru a putea vorbi de afacerile hănești care nu se mai puteau ocoli nici întârziată. Avea să mai stea o zi, două, câteva poate, în caz că se rostea ceva, apoi va pleca unde, nu știa. Din această nesiguranță avea mereu mai accentuate în ea acel vid, aceea teamă.

A doua zi dimineață la cafea, spuse:

— Aș vrea să-ți vorbesc tată?

„Dar... sunt foarte grăbit...”

— Atunci la dejun!

Epilog

In inima-ți, eu voi trăi pe veci,
Ca slovele încrustate,
Pe lespezile reci,
Pe lespezile vremii,
In cari, ploaia bate,
La margini de poteci

In trupul tău, mă vei simți oricând,
Sfășietoare ghiară,
Iar, amintiri,
Ca stropi ferbinți de ceară,
Ți-cr arde fruntea,
Veșnic picurând!

Ți-or arde tâmpelile încărunțite,
De ani și trudă,
Vor picura mereu.
Și nimeni, nu va fi ca să te-audă,
In ceasul trist și greu!

Îmbrășișări trecute, ca un riu,
Îți vor cuprinde trupul gârbov,
Cu înflăcăratul brâu,
Și sărutările de eri.
Vor naște iar, cum nase în primăveri,
Din creanga moartă flori de liliaci,
...In inima-ți, eu, voi trăi pe veci!

ARTUR ENAȘESCU

„Știu eu... poate am să dejunez acasă”.

— Mai târziu... diseară... când vei putea.

„...Sunt foarte ocupat... nu știu dacă o să am vreme — și în fugă plecă.

Tatăl ei nu era niciodată ocupat, niciodată grăbit, nici nu lipsea deacasă la ora meselor. Alexe înțelese că nu se va putea vorbi nici a doua zi, nici a treia. Nu avea ce mai căuta acolo. Așa dar îi va trimite pentru ca să stea de vorbă cu avocați, oameni de afaceri, deoarece nu se putea ocoli procesul de familie.

Se îmbracă repede și ieși în oraș singură. La poștă află că pleacă un tren chiar la amiază. Se hotărî. Telegrafia lui Tory că s'osește... De ce lui Tory? Nu avea intenția să stea la ei, să audă cântecelul lui Dinu... dar trebuia să ia o măsură, și era prea dezorientată. Fie că ar fi mers la Maricica, fie că ar fi căutat locuința, avea nevoie de Tory, avea încredere în Tory.

Acasă abia avu timpul să-și așeze valiza. Didi-Bu o privea în tăcere. Fata părea deodată mai timidă, mai înstrăinată. Alexe îi explică că are afaceri urgente care o cheamă. O rugă să o scuze către tatăl lor. Nu-și spuseră nimic alt. Deoarece nu era cruțare, trebuia să ocolească dușoia. În trăsură se gândi la ei toți... la frații ei... Erau destul de noui... erau ca toată lumea... Ea, fi privese prea deaproape. Acum zidul chinez o despresurase.

Fu mulțumită că a scăpat de discuția penibilă cu tatăl ei. Își aminti de el pe timpul când era la școli: mereu ingrât, indiferent; apoi violențele, necumpătarea lui când se decisese să învețe dicțiunea: „Comedianta! Patață? Să-mi faci numele de răs?” Ea nu avea atunci nici intenția, nici curajul scenei. Altceva, altcineva i le dase pe urmă... Își aminti mica pensiune trimisă neregulat, meschineriile de tot felul... Pe urmă rup-

O. BRIESE: SUDIU

tura și ecurile aprecierilor paterne:
— „O nebună care joacă o singură piesă!”

Venise succesul ei și acel: „Să vedem? să vedem până la urmă?” cobitor, egoist. Și acum era rândul socotelilor.

Prinse trenul gata de plecare. Din u-nica hârtie fină, albastră, acum schimbată, umplu poșeta cu hârtii multe. I se păru că are bani destui. Didi-Bu îi oferi-se pentru drum, o carte. Era drăguță fetița aceea! Pentru a nu se gândi la ce o aștepta citi cu atenție. Romanul avea 550 de pagini și nu era leșinat. Când sfârși, aproape sosise. Se întrebă dacă Tory va fi în gară. Simțea mereu acelaș vid tot mai mare deși luase în drum două ccaturi.

Se aplecă pe geam să vadă peronul. Auzi: — Frumoaso, ai venit!, Dinu?... Așa dar insoțise pe Tory.

Nu! Era singur. El primise telegrama și nu o arătase lui Tory ca să... îi facă surpriză.

— La automobil! — porunci hamalului... Dete șoferului o stradă și un număr. Alexe ezită întrebătoare.

— La tine acasă! — zise scurt Dinu, apoi se urcă lângă șofer, dar nu conducea el, supraveghea numai.

Se întorcea spre ca necontenit ca să-i arunce un cuvânt. Curios! Avea un ton, un aer serios care nu era al lui obișnuit.

Explică în vâjăitul mașinei: — De când ne-am întors alerg pentru tine. Ti-am găsit în sfârșit cuib frumos... tot confortul? Cum Alexe tăcea nedumerită: — Mă privește pe mine. Tu n'ai nici o grijă!

Ce vrea să spună! Nu înțelegea bine, dar felul lui de a fi o neliniște: așa de serios, de hotărât... Părea un om care are un scop în vedere și aceste scop se arăta extrem de neliniștitor pentru ea... Nu și-l formula deslușit... știa numai că din partea ei va fi: Nu!

Cum autoul făcea o manevră: — Vezi ce Citroën frumos! Sunt în vorbă să-l cumpăr eu... și ție un Peugeot mic! — Așa dar nu era automobilul familiei!... și Dinu recădea în basmele lui... Il regăsi... Se liniști puțin.

— Tu joci acum undeva?

Nu! — zise.
— Foarte bine! Eu am să-ți compun o trupă și am să-ți fac un teatru!

Alexe vroi să zâmbească, dar nu era destul de liniștită.

— Și Tory? — îl întrebă.

— Lui Tory am să-i spun eu mai pe urmă că ai sosit și mâine ai să vii să o vezi.

Hotărât lucrurile aveau o formă plictisitoare... Totuși pentru un astfel de proiect ar fi trebuit consultată și ea. Dinu însă părea mereu un om preocupat de o idee și care are ceva bine hotărât în vedere. Ce întâmplare neprevăzută? Autoul sbura. Nu-ți puteai bine aduna mintea la un loc.

— Vezi cum „filăm”!... Te-am răpit!... Visul meu!

De sigur Dinu nu nemerea azi nici un cuvânt la locul lui. Aceea simplă cursă între gară și casă, în miez de oraș păru lui Alexe că seamănă în adevăr a răpire... și felul acela al lui arbitrar, care o descumpăna... Ar fi vroit să-l audă alutându-se: Frumoaso!... Minune!... să poată râde.

O cursă destul de scurtă. Pe b-dul Brătianu o casă mare, nouă. Dinu sări jos, dete ordine. Erau acolo și un portar, un picolo, un ascensor.

— Cheia mea!, ceru Dinu. Alexe tresări.

— A ta!, se corectă. Dar ei mă cunosc pe mine.

Alexe nu mișca. În gară fusese surprinsă, apoi în drum nedumerită; tocmai pentru că Dinu îi era cumnat nuputuse întreba, lămuri, pentru a nu pronunța ea cuvinte despre lucruri... care poate totuși nu erau. Știa atât că va fi nu... dar cum?... ce fel!...

Acum Alexe sta lângă ascensor, dar fără a se putea decide. Dinu aștepta și el.

— Te mai urci și tu?, îl întrebă.

— Da, mă ure!, răspunse ca cineva distrat și care n'a prins întrebarea.

Doă doamne cereau și ele etajul. Intrară în mica lojă a ascensorului invitând și pe Alexe care mecanic le urmă.

— Eu atunci urc cu piciorul!, zise Dinu și porni pe scară după băiatul cu valiza. Trecură pe lângă el, care suia încet.

Alexe intră repede ca cineva care nu are timp de pierdut. E drept că nu avea decât timpul strict pentru a găsi o idee. Se duse spre geamul deschis; panorama era frumoasă, odaia asemeni. Trebuia să găsească atunci repede, un subterfugiu, o modalitate... Ușa se deschise încet. Era Dinu! Dintr'o privire îl văzu schimbat. Ceva din aceea hotărâre i se încetinise pe scară... Era turburat... cecece probă că Alexe nu de geaba se temuse... dar nu mai era cel de adineaora așa de arbitrar. Il simți slab și se simți salvată. Acum orice ar găsi o va sluji, dar nu știa încă ce va găsi.

— Îți place?, o întrebă cu glas asurzit.

— Da... da... foarte frumos! Era încă lângă geam, el lângă masă. Sta încurcat... aștepta parcă... Alexe, se uită la el o secundă cașicum întâia oară vedea băiatul așa bălan, voinic, cu raganul de automobil deschis cu cămașa de mătase roz, călcată cu îngrijire de Tory. Băiatul acela despre care d-ra George spunea că sărută proaspăt și scamănă cu o livadă... Era totuși: Nu.

Dinu, cu un gest stângaci scoase cascheța și o puse pe masă.

— Eu, zise Alexe. Eu... nici n'am măcar timp să-mi scot pălăria... sunt așa de zăpăcită... am uitat că trebuia să merg deadreptul la Maricica... Mj-a telegrafiat în ultimul moment că mă așteaptă. Avea vocea grăbită, dar naturală.

— Cum?... pleci?

— Da!... chiar am întârziat... Sunt foarte grăbită...

— Am concediat automobilul!, luptă slab Dinu.

— E aproape!... doi pași!... Mă conduc... Da cum nu m'am gândit!... și porni spre ușă. Se făcuse! Era nu.

Scoarți sprinten! Dinu tăcut în urma ei.

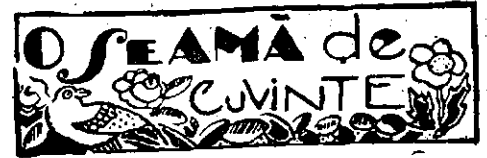
— Și... n'ai să te mai întorci aci?

— „Știu eu!... Tu te-ai deranjat... Foarte drăguț din partea ta!... Ce cameră frumoasă!... Parcă văd că Maricica, mă reține. M'a găzduit atâta timp!... A fost așa de amabilă! Totuși... poate... dar nu cred...”

— Trebuie să știu precis!, zise Dinu, aproape brutal.

— „Atunci... e bine să concediezi!...”

Erau acum pe stradă. Alexe mergea cu pas sigur spre locuința Maricicăi. Se uita uneori pe jumătate la Dinu, alături de ea, tăcut, dezorientat. Atletul acela cu ochi albaștri era un băiat bun, docil și pare-se înamorat de ea mult!... În repeziciunea faptelor aproape uitase că e cumnatul. Știuse atât, că e nu... pentru el și pentru oricine alt... De

SPIRITUL LUI ENRIC IV

Într'o zi, un gentilom de serviciu bău din nebăgare de seamă, paharul destinat monarhului. Enric IV spuse doar:

— Cel puțin să fi băut în sănătatea mea și am fi ciocnit!

D'Aubigny, care dormia în camera regelui, șopti într'o seară lui La Force, vecinul său de pat.

— Stăpânul nostru e muritorul cel mai ingrat ce există pe pământ.

La Force, care dormita, îl întrebă ce-a spus.

— Surdule ce ești, îi strigă Enric IV, pe care-l credeau adormit, spune că sunt oul cel mai ingrat din lume!

— Dormi, Sire, răspunse D'Aubigny, mai avem multe de spus.

Și, incidentul n'avu nicio urmare.

În ziua când remise colierul ordinului lui La Vicuville, acesta, în genunchi, pronunță fraza obligatorie din ceremonial:

— Domine, non sum dignus.

— Știu, știu, răspunse Enric IV, dar nepotul meu m'a rugat atât să vă dau colierul acesta.

Enric IV striga soldajilor săi, arătându-le penajul său alb:

— Copii, când nu ceți avea port-drapel, iată semnalul de adunare, îl veți găsi totdeauna pe drumul victoriei și onoarei!

RUD. A. KNAPP.

ce?... De ce nu vrea Alexe pe nimeni!... Nici un alt... impresariu!... Ce vrea? Ce planuri de viitor avea? Cel care mergea lângă ea tăcut și trist ar fi putut fi o anexasă comodă a sentimentelor de familie... Discreție și confort!... Nu vrea?... Pentru cine?... Cum își închipuia că va fi viața ei?... Nu își închipuia nici un fel... Nici un altfel!

La colț, încurcat, abătut, Dinu se oprimi. Te las aci?... Am să te mai văd? Se uita la ea cu o privire de naufragiat. Alexe era liniștită și nu avea nici o mână. Trecurse prin destulă încurcătură din pricina aceluși tânăr, domn întreprinzător... Mai înviorat, Dinu își regăsi cântecelul: Frumoaso!... Să vii! Să vii curând la noi!... Minune! Să stăm împreună!, cașicum din nou mai spera cu candoare, în viața confortabilă de familie.

„Am să viu de sigur”, zise Alexe, sigură că nu se va duce.

„Rămasă singură se găsi deodată în fața uliței care lăia bulevardul, ca în fața unui ocean. Fu cuprinsă de spaimă. Pe strada aceea trecea el totdeauna ca să se ducă la atelier. Ii fu frică să nu o fi văzut cu Dinu... O frică naivă care uita că Teatrul artei era închis... care uita totul... Apoi numai știu de ce îi e frică: să-l întâlnească sau să nu... Nu se uita în jur... Ce să facă dacă vi-

ne?... I se păru că e lângă ea. Auzi vocea joasă, poruncitoare și vorbele: Nu vii acasă? Apoi răspunsul ei: Da viu! „Nu era nimeni. Trece strada cum calci peste un mormânt. Apoi se grăbi de teamă să nu apară din urmă. Se bucură că nu l-a întâlnit. Ar fi trebuit să treacă pe lângă el ca pe lângă un... Atunci recunosc băcănia din colț. Se apropia de casa Maricicăi., dar Maricica nu o aștepta... Cum avea să intre! Cum să-i spună că vine să stea iar la ea?... Cum avea să o primească?...

„Dacă nu se pronunțase între ele cuvintele necesare ca să se înțeleagă!... atunci unde să se ducă? La Tory nu! „In b-dul Brătianu, nu! A doua oară nu ar mai fi încăput manopere... n'ar fi fost cinstit.

Atunci în loc de vidul, nici acela pe care îl simțea de zile, fu cuprinsă brusc de o panică. O panică cumplită pe care nu o putea stăpâni, care creștea, îi lua mințile, pe măsură ce se apropia. O alarmă care îi suna clopote în urechi, îi rostogolea vârtejuri în piept, în pânțele... își pierduse cadența, își pierduse măsură.

Mergea repede ca împinsă, ca să ajungă odată... să vadă... să știe. Inapoi ei simți un pas care o urmărește. Se uită împăienjenit, un necunoscut. Trecu pe celalt trotuar al Maricicăi, individul rămase, dar mergea pas în pas cu ea.

Fără răsufare aproape în brânci, ajunse: Celalt se opri și el. Alexe împinse poarta grea de fier. Nu se deschidea... mai împinse... Se uită la ferestre: Intuneric!... la subol intuneric!... Lipseau... Ce era de făcut!... Împinse iar. Nu ceda... Văzu lanțul pus, lanțul cu care închidea noaptea... Erau plecați... toți... departe... pentru mult timp... Bătu acum în geamuri jos... nimeni! Celalt curios, privea... Ea nu îl vedea... Așa dar se întâmplase ceva!... Se aplecă, aruncă o pietricică în fereastra copiilor... Nu-și da seama... Nimic! O cuprinse o furie, o disperare. Sgâlțâi, strigă!

Celalt traversă, Auzi în urechi, aproape: Așa fată frumoasă nu rămâne în drum!... Vino la mine!

Se uită la el cu ochi zănațeci, fără să-l vadă. Impresionat, plecă dar se tot întorcea... Ea împingea mereu, sguđuia, striga... La un moment trecătorul n'o mai zări. Se adresă unei slujnici care scutura un șervet pe geam: Cine stă la 38? „Nu ști!“, era o basarabeacă. A-păru o hasma... Era cucoana.

— Mă rog, cine locuiește la 38... s'a întâmplat o dramă. Pronunță „dramă“ cu glas afectat.

Basmaua bombăni, apoi dispăru clămpănind: Avea și papuci. Cine stă la 38?, mai întrebă pe slujnică. „Nu ști!“ Se uită înapoi. O sorbise parcă pământul.

„Brusc, poarta cedase și Alexe fuse-se târâtă în curte ca într'un haos.

— Am pus lanțul numai de formă... Noi eram toți la magazie... Bine ai venit!... Te așteptam în toate zilele.

Auzi pe Maricica ca printr'o vijelie... Erau așa dar acolo! O așteptau!... Așa cum dorec, cum spera. Nedesmetită încă simți o mare ușurare... apoi un mare necaz, o ură pentru spaima prin care trecuse... și undeva departe, în fund, acolo unde înapoia ecranului o formă mobilă se frământa, simți o desamăgire ca și cum ar fi așteptat, ar fi sperat altceva dela neprevăzutul lucrurilor... Ce?... O nouă expresie a vieții pe aceeași mască. Nyu!

Mic Tratat de estetică literară SAU Lumea văzută estetic

(CE NU ESTE FENOMENUL ESTETIC?)

c) Artistul „bine-crescut și moral“.

Opera de artă a artistului „bine-crescut și moral“ nu este o iscodire a bonelor sau editorilor de biblioteci roze, pentru uzul fetelor până la 11 ani.

Precum s'a făcut o confuzie între sănătate (funcția normală a organelor) și estetică, cu atât mai lesne s'a făcut confuzia între educație și estetică.

Viața oarecum desordonată a unor mari scriitori din veacul trecut, începând cu romanticul Byron și sfârșind cu estetul Oscar Wilde sau perechea Verlaine-Rimbaud, a pus în discuție problema din rezolvarea căreia trebuia să rezulte în sfârșit eliberarea definitivă a valorilor estetice, din gânga și zgura valorilor de alt ordin. Se pare că estetica a eșit de aci eliberată — dar cu o mare rușine, despre care e mai bine să nu se vorbească, „feceoara nebună“, al cărei libertinaj e tolerat numai în societăți închise.

Confuzia, de data aceasta, își are originea în faptul că valorile estetice având curs social, au fost asimilate cu unele condiții absolut necesare vieții oamenilor în societate. O societate nu poate exista fără respectarea unor anumite principii morale, de toți cunoscute. Opera de artă care ar zdruncina prin cuprinsul ei temelia morală a societății (a familiei, a statului, a omenirii) ar zdruncina temelia propriei ei existențe de operă de artă. Fără societate arta neputând exista, de unde ia arta atâta necredință și desigur, inconstiență, încât să pue în lumină, fără a le osândi cu toată asprimea, furtul, adulterul, asasinatul, trădarea de patrie, violul minorelor și alte crime? Și iată-ne în această dilemă: Sau nu mai suntem oameni morali (ceia-ce este exclus) sau nu vom mai recunoaște valoarea estetică a unor astfel de opere de artă (ceea-ce deasemenea este exclus, întrucât se întâmplă ca valoarea estetică să fie evidentă)!

Și peste alte noduri de acestea dăm, dacă urmărim firul împletit al moralei și estetice. Se știe, bunăoară, că în școli, până foarte târziu, e oprită să se rostească vre-un cuvânt asupra atracției sexuale. Deodată pe neașteptate, prin clasa a 5-a de liceu i se oferă elevului și elevei texte de literatură universală care presupun o îndelungă practică și experiență amoroasă. S'ar putea eluda, pentru ocrotirea moralei, capodoperile literaturii universale din programele de învățământ?

Se știe apoi din cele mai elementare tratate de istorie că moravurile au diferit (n'au „evoluat“, cum se crede indeobște) de la popor la popor și de la epocă la epocă. Moravurile cetăților grecești au fost altele decât ale orașelor de azi, moravurile din timpul Renașterii, altele decât cele din timpul regilor italice. Moravurile veacului XX nu vor conveni veacului XXI. Ceia-ce i era îngăduit lui Socrate nu-i mai e îngăduit lui André Gide. Cum vom trata operele de artă dintr'o epocă și o cultură ale cărei moravuri contrazic, umblesc și jignesc moravurile de azi? Acele opere nu pot fi nesocotite ca

opere de artă, fără a eși din domeniul artei — cu atât mai mult cu cât unii critici de artă dovedesc că fără moravurile lui Alcibiade n'ar fi fost cu puțință arta lui Fidias..

Ne dăm bine seama de toată gravitatea problemei și n'avem de loc intenția să micșorăm pericolul artei imorale, pentru societatea din care, uneori, și-a luat elementele esențiale.

Dar cu toate pericolele care ar decurge pentru existența societății, noi vom susține supremația artei numai pentru acest simplu cuvânt: că ne găsim aci într'un tratat de estetică și nu unul de morală.

Ni se va obiecta, și pe drept, că un adevărat tratat de estetică are menirea să lămurească și să găsească un mijloc de împăciuire a valorilor etice și estetice în societate. Căci — ni se afirmă — societăți care au pierit prin desagregare morală s'au văzut, dar nu se cunosc societăți salvate și menținute prin estetică!

Făgăduim și noi o încercare de împăciuire. Nu ne luăm însă cătuși de puțin îndatorirea să dăm oamenilor binecrescuți în societate, deplină satisfacție logică și sentimentală. S'ar putea ca încercarea noastră să n'aibă nici un succes, biruită de observații acute și judecăți sintetice dar și în acest caz destul de trist, noi vom continua să dăm în lucrarea noastră valorii estetice calitatea de prima inter pares, din aceeași situație mai sus amintită.

Se va recunoaște totuși că vina grelei desarmonii între valori, nu poate cădea în întregime asupra autorului acestor rânduri. Noi n'am contribuit cu prea mult — poate chiar cu nimic — prin stilul și credința noastră de artă, la existența reală și vădită la tot pasul în lume, a unor atât de dureroase antinomii. Focul, apa, uliul, puilul, rugina, fierul nu s'au împăcat niciodată. Așa a voit Dumnezeu — și ele sunt cu atât mai dumnezeiești, cu cât rămân ceia-ce sunt. Tot astfel, cu toate pericolele și relele lui, artistul nu e mai puțin dumnezeesc în lume.

Ar reeși, din cele de mai sus, că am vorbit numai de acele opere de artă care prin cuprinsul lor zdruncină temelia morală a societății. Operele de artă morală se împacă oare cu societatea?

Luând seama de-aproape, arta în esența ei și artistul prin structura-i sufletească sunt intruparea deplină a imoralității, chiar când se pun în slujba moralității. Ideile morale, obiceiurile și tendințele morale, prin faptul ciudat că sunt soase din domeniul lor firesc, viața socială, unde s'au iscat și radiază — spre a fi transpuse în alt domeniu, nefiresc, într'un joc, fără alt scop decât un farmec, își pierd viabilitatea și imperativul. Devenind valori negociabile, sufletește, — ele în societate nu vor mai fi valori atât de aspre, multă vreme...

S'ar putea explica pe această cale în bună măsură de ce marii artiști nu excelează prin tărie de caracter, se despart uneori atât de lesne de cele mai legitime sentimente și obiceiuri, spre dezolarea capilor de familie și a întregii societăți.

O. BRIESE: AUTOPORETRET

d) Artistul reprezentant al unei clase.

Literatura franceză din veacul al 17-lea n'a avut alt scop mărturisit decât amuzamentele curții Regelui Soare. Acei scriitori — care nu sunt alții decât *Corneille*, *Racine*, *Molière* — se aflau pe cel mai prielnic tărâm de creație: nici un jug nu se punea față pe grumajii lor, afară de cel de a place, care e însăși libertatea artei. Incepând cu veacul următor, scriitorul a devenit — mai mult sau mai puțin deghizat — instrument politic, și este încă și azi. Toate clasele sociale au dat glorie și — atunci când aveau — bani, scriitorului care, în proză sau versuri, a cântat privilegiile și beneficiile trecute, prezente sau viitoare ale clasei.

Am arătat din primele pagini ale acestei lucrări, ce curente sunt la noi ideile că scriitorul trebuie să fie în scrisul său un bun cetățean (*Caragiale* spunea „pompiar-cetățean și cetățean pompiar”) și să lupte pentru „mai bine”. În istoria literelor române există o întreagă mișcare, însuleșită de socialistul *Gherea*, care voia o literatură de revendicări proletare. Am avut apoi o literatură de revendicări țărănești, sămănătorismul și poporanismul, care susțineau, că țaranul român neburcurându-se de nici una din fericirile civilizației române, deși el este stâlpul ei de sprijin, „talpa țării”, se cade ca scriitorul român să-și arate grațitudinea în numele țării, scriind cât mai multe sau exclusiv nuvele simpatice din viața de la țară. E drept că literatura sămănătoristă și poporanistă tot la oraș era citită, și cătuși de puțin de iobagul de la coarnea plugului care habar n'avea de osteneala și amorul literar al „estefilor” sămănătorști și poporanști. N'a lipsit mult ca înșiși scriitorii să apară pe străzi în cușmă și ijari...¹⁾

Înțelegerea are două obârșii: o milă (de esență ruscască) pentru bietul țaran și ideea lui *Taine*, că opera de artă se explică și caracterizează prin mediu.

Când un romancier sau nuvelist descrie împrejurări, peisagii și figuri din mediul său, înscamă că a luat materialul cel mai la îndemână, și cătuși de puțin că valoarea estetică a operii sale stă

¹⁾ Țaranul fiind văzut cu aceeași intenționată simpatie, nu e de mirare că această literatură care a bântuit între 1906—1926, deși scrisă de mulți autori, pare a unuia singur, foarte monoton.

în chiar acest material, oricât de verdic și de bogat. Când un critic (*D. G. Ibrăileanu*) regretă că pătura noastră cultă nu e reprezentată în literatură, sau că *Bolintineanu* și *Alécsandri* sunt valoroși mai cu seamă prin consemnarea epocii și mediului lor, el e sociolog și nu critic literar, căci pune accentul pe documentul sociologic iar nu pe numărul caractelor aurului estetic.

Faptul că scriitorul nu poate scăpa de influența mediului — deci a clasei din care face parte — cum nu poate scăpa de legea gravității, n'are aface cu esența operei de artă, a cărei menire nu e să fie o monografie cu poveste a stărilor sociale. Toți scriitorii aceleiași clase sociale sunt, în privința materialului ce li se oferă, identici; scriitorii aceleiași clase sociale trăiesc însă prin ceiace-i desoibeste, nu prin ceace le este comun.

De altfel chiar valoarea sociologică a unor atari monografii, construite în pilde, ca pentru copii, e indoelnică. Nu credem că tragediile lui *Racine* sau romanele lui *Balzac* să ofere istoricului sau sociologului, material științific mai de preț decât memoriile, arhivele și statisticele departamentale.

Nu trebuie să uităm apoi că o bună parte din scriitori au fost mai totdeauna în conflict cu „realitățile” clasei lor. Acești „desechilibrați”, „neadaptati”, au creat opere originale tocmai prin opunere față de realitatea inconjurătoare²⁾.

Dacă mai adăugăm și faptul că mulți scriitori dintr'o anumită clasă sunt aplecați să facă operă de artă din materialul oferit de viața altor clase, că poezia lirică, în ce are ea mai subtil și mai de preț nu ține de „realitățile” clasei sociale, și dacă ne mai amintim că buni descriitori de medii sociale pot fi și scriitori lipsiți de talent și de originalitate — vom trage încheerea că principiul artistului reprezentant al unei clase sociale — din naștere sau obligație morală — este o mare eroare și una din numeroasele confuzii din care trebuie să eliberăm valoarea estetică³⁾.

F. ADERCA

2) „Literatura idealistă, fadă și cvintezențiată a acelor „cours d'amour” din cvul mediu, e lectura unor generații brutale și de care au intr'adevăr nevoie. Crizele politice și militare ale Revoluției Franceze se desfășoară în mijlocul pastoraletelor poetice, muzicale, plastice, iar pacea burgheză de sub *Louis-Philippe*, e plină de crizele artistice ale romantismului zvăpăiat. A treia Republică, deși prin toate instituțiile ei cea mai profund laică din toate regimurile Franței, va fi caracterizată în istorie printr'o literatură neocatolică foarte militantă, prin înființarea primelor „salone religioase” și „ateliere de artă sfântă” și printr'o adevărată molimă de conversiuni în mediile artistice. Democratice, ba adesea demagogice, în aceeași Republică au succes operele ermetice și rafinate ale simbolistilor, decadentilor, debussistilor, cubistilor, viitoristilor, supra-realiștilor: contrariul artei populare!... (*Chales Lalo*, *Esthétique* p. 80).

3) *D. G. Ibrăileanu* socoate că în veacul trecut scriitorii români cari s'au inspirat din *Lamartine*, rău ar fi făcut dacă s'ar fi inspirat din... *Vigny*, care nu corespundea „realităților” noastre! Tot astfel, *d. Ibrăileanu* socoate că azi n'aveam încă dreptul să ne inspirăm din *Baudelaire* sau *Marcel Proust*! („Viața Românească”, Februarie 1925).

Sărbătorirea unui profesor „memorandist”

În ziua de 26 Octombrie, praznicul Sî-tului *Dumitru*, va fi sărbătorit la Sibiu, octogenarul profesor *Dumitru Comșa*. Sărbătorirea aceasta are o în-doită semnificație, căci în persoana venerabilului profesor *D. Comșa*, Ardealul serbează atât triumful luptelor politice, care au culminat pe vremuri în vestitul proces al „Memorandului”, cât și triumful unei munci culturale, modeste dar stăruitoare, desfășurate pe altarul cauzei naționale.

Sărbătoritul profesor s'a născut în anul 1846, în orașul Sibiu, unde și-a făcut studiile liceale și a absolvat seminarul teologic „*Andrieu Șaguna*”. Inclinațiunile sale firești îl îndrumau însă spre studii și ocupațiuni mai realiste și astfel tânărul teolog a mai făcut și studiile de economie și agricultură la *Academia din Altenburg* (Ungaria) și la alte școli superioare de specialitate din Germania și Boemia. În anul 1874 a fost numit profesor de economie la Institutul teologic-pedagogic al arhidiecezei ortodoxe din Sibiu, unde a funcționat ca profesor până la esirea sa la pensie. De atunci trăiește ca pensionar în orașul său natal, iubit și stimat de toți cunoscuții săi.

În activitatea sa publică, prof. *D. Comșa* s'a remarcat în două direcții. Ca profesor nu s'a mărginit numai la cursurile de pe catedră, ci a căutat ca sfaturile teoretice să le exemplifice prin lucrări practice. În scopul acesta i se puseseră la dispoziție grădina seminarului, care era situată pe locul unde azi se ridică palatul tribunalului din Sibiu. În acea grădină, elevii seminarului *Andrieu*, erau obligați să execute personal, sub conducerea prof. *D. Comșa*, toate muncile împreunate cu cultura zarzavaturilor și altoirii pomilor. Astfel au fost crescute multe generații de elevi, cari mai târziu s'au răspândit prin toate unghiurile Ardealului, ca preoți și învățători la sate, făcând prin exemple practice educația economică a poporului.

Dar pe lângă această activitate școlară, prof. *Comșa* a mai dezvoltat și o activitate publicistică, a căreia justă apreciere se poate face numai ținându-se seamă de împrejurările în care se găsea în acele vremuri, poporul român din Ardeal. Astfel a publicat: „*Pomăritul*” (1877); „*Calendarul bunului econom*” (1877—81); „*Prăsierea pomilor*”; „*Grânarele bisericesti*” ș. a. În anii 1893—1894 a redactat foaia populară „*Economul*” și a colaborat la diversele publicațiuni populare care au apărut în timpurile acelea în Ardeal.

O activitate rodnică a dezvoltat pe teren economic și ca președinte al „*Reuniunii române de agricultură din județul Sibiu*”, dând un larg și prețios concurs la înființarea de tovărășii sătesti și la organizarea de expoziții agricole.

Cea mai prețioasă muncă a depus-o însă pe terenul etnografic, neabătător înainte de dânsul în Ardeal. Cu o stăruință uimitoare a cutreierat sate din diferite regiuni ardelenne, adunând cu multă pricepere și gust, obiectele de artă populară, care zăceau uitate prin casele și colibele țaranilor noștri. Din obiectele astfel colecționate a compus două albumuri, unul de modele de cușături și altul de creștături în lemn, cari sunt opere de o excepțională valoare estetică și documentară.

După război și-a revăzut lucrările sale economice și le-a adaptat noilor

Când a fost biruit Bodri...

de ANDREI ADY

Cei doi plopi de sub ruinatul castel Pelley se înalțau până la cer. Erau plopii cei mai înalți din lume. Aci totul era al nostru. Și liliecii și plopii. Și flăcările cari izbucneau albastre în noaptea de Sân-George, și Mikša, lunganul cela de șvab, căruțașul nostru, care le vedea:

— Acum comorile ascunse sub castelul Pelley se lămuresc.

Așa îmi povestea Mikša dimineața, iar eu îmi aminteam, că la miezul nopții Bodri fusese tare furios. Și, vai, ce grozvie era, când se infuria Bodri. Căci plopii noștri atingeau cerul. Sub nuinele castelului Pelley ardea comoara comorilor. Și Bodri era cel mai puternic câine de pe pământ.

Zilele mele se scurgeau pe atunci pline de visuri înfrigurate și mărețe. Ograda sărăcioasă, pe lângă care tata a cumpărat dărăpănatul castel Pelley, era pentru mine o curte împărătească. Așa era bătrâna noastră reședință. Noaptea nu umblau prin castel decât stafiile nobile ale vechilor lui stăpâni. De pildă, căpitanul de kuruți Adam Pelley. De câteori se apropia vremea culcării, îmi clănțneau dinții; dar peste zi ne jucam curajoși prin ruine de-a „asodiul Eger-ului”. Din turnul de cărămizi viteaza Catița Dobó*) turna, în loc de rășină aprinsă, apă. De altfel pe această Catița Dobó o mai chema și Clari Tabay. Era o fetiță din vecini, de vro' opt ani, cu care mă jucam adeseori pe sub plopi. Ziua n'aveam tea-

*) Eroină maghiară, moartă la asediul cetății Eger (1552). Nota trad.

condițiuni de viață din Ardeal, punând astfel în mâna țaranului ardelean, o carte instructivă și un bun îndrumător în treburile gospodărești dela țară.

Apreciind această laborioasă activitate pe teren cultural și social, Academia Română l-a ales de curând membru onorar al său. Această distincțiune, precum și faptul că în anul acesta venerabilul profesor Dumitru Comșa împlinește 80 de ani, au îndemnat societatea română din Sibiu, în mijlocul căreia trăiește ca pensionar, să-l sărbătorească cu toate onorurile ce se cuvin unui intelectual, care și-a pus viața sa în serviciul cauzei naționale.

Octogenarul profesor e și azi tot atât de viguros și sănătos ca și în anul 1894, când a stat, cu alți tovarăși de luptă, pe banca acuzaților, în fața curții cu jurați maghiari din Cluj, pentru a răspunde de „Memorandul” prezentat în numele poporului român din Ardeal, de către comitetul partidului național, împăratului Francisc Iosif I. Profesorul D. Comșa era atunci membru și secretar al acelui comitet și ca atare a fost condamnat la 3 ani temniță de stat. Pedepsa lui a fost, după aceea, a defunctului părinte Dr. Vasile Lucaciu, care primise 5 ani, cea mai mare.

Suferințele de atunci sunt răsplătite acum prin mulțumirea ce o simte când vede că rășnata luptelor din trecut a fost tot atât de mare precum de dreaptă a fost cauza pentru care a luptat și a suferit temnița unguerească.

ION BĂILA

mă: Bodri era cu noi. Chiar dacă ar fi venit un balaur, care varsă foc pe nări: Bodri l-ar fi răpus. Și seara numai atât ne mai da un pic de curaj: Bodri e afară. Bodri se bătea cu zece câini deodată.

La școală, la joc, pe stradă tovarășii cei sdrențuroși mi se căciuleau. Citeam în sufletul lor. Aștia se tem de Bodri, de neînfricatul Bodri. Bodri făcea să-mi bată eroic inimioara mea de opt ani. Haha, încerce cineva să se lege de Bodri.

Uneori mergeam până la dealul lui Bence. Departe — departe vârful Avas fumega. În zilele albăstriei de toamnă vedeam, răsărind din hâu, Măgura. Câte odată vedeam plutind într'o ceață ciudată chiar Munții Bihorului. Auzeam, că oamenii se duc până la Tușnad, până la Carei și până departe, în Zălau. Odată s'a întâmpnat să nu mai văd pe mama câteva săptămâni. Ai noștri povesteau că a fost prin Budapesta. Avas și Măgura sunt munți. Tușnad, Careii și Zălaul sunt orașe. Iar Budapesta este un oraș groav de frumos și nespus de mare.

Satele, cari se văd din câmpie, înlănțuindu-se ca o cunună: există cu adevărat. Într'o zi un copil îmi spuse la școală, că în Sâncraiu este un câine, care-i mai puternic decât Bodri. Eu și Clari am râs mult, stând sub plopi, de povestea asta. Vai Doamne, cât sunt de proști unii copii. Și Lajko, băiatul care ne-a povestit despre câinele din Sâncraiu, e mai prost și mai mincinos decât toți.

Sub dealul lui Bence se află râul. Apoi dincolo de el nu mai este nimic. Nici Sâncraiu, nici nimic altceva. Aici sunt cei doi plopi și castelul Pelley. Celelalte sunt minciuni. Ni le spun nouă, numai așa... Și mai este și Bodri.

Și geografia spune minciuni. Așa, ca povestile bătrânei Carolina. „Mama Carolina” mă adormia adeseori cu povești. Nu-mi spunea decât lucruri copilărești. Cum șoricelul conduce pe șari cea săracă... Cum lupul mănâncă păpușa cu nasul de fier... Eu mă ascundeam în perne și râdeam pe înfundate.

Vedeam totul limpede. Cei mari s'au înțeles cu toții, ca să ne protească. S'ar putea să mai fie și alte sate. Dar pe unde, tare departe. Șoricelul însă nici într'un chip nu poate vorbi. Iar lup n'a existat niciodată. Sunt iazme, dar acestea zboară prin văzduh. Și au înfățișare de om. Iată, de pildă, bătrânul Mitru. L-au îngropat săptămâna trecută, dar noaptea iese din mormânt. Lunganul de Mikša l-a văzut și pe el. Și noaptea de Sânziene zănela joacă hora ne sub plopi. Și prin castel se arată umbrele vechilor Pelley. Dar pe vremea aceea oamenii dorm. Iar afară păzește Bodri. Bodri e așa de sâracnic, încât săptămâna trecută a lătrat chiar și la umbra bunicii Iulica. Măcar că doar bunicii Iulica i-ar fi iertat să umble pe aici. Doar ea ne-a lăsat ograda asta, când a murit. Dar chiar și ea se teme de Bodri. Poate că și Pelley-eștii sunt mândri pe noi, pentru că acum e al nostru castelul cel dărăpănat. Dar îndrăznească numai să stea de vorbă cu Bodri.

Uneori umblam cu Clari prin sat. Ne uitam la câini: la robii lui Bodri. Fiecare avea câte-o rană scârboasă. Noi însă nu-i compătimeam: Pentru ce s'au legat de Bodri? Bodri i-a învățat oménie.

Ne închipuiam lucrurile cam așa: toată lumca atârână de Bodri. De dulăul ăsta nespălat și sălbatic. Bodri e mare, Bodri e tare, Bodri e regele câinilor.

Dar, vai, cât de repede am priceput totul. Ce ciudași mai erau plopii aceia: primăvara se revărsau din ei flori roșii, amănitoare.

Mândru de istețimea și descoperirea mea, i-am spus micuței Clari:

— Clari, din florile acestca fac ai noștri apa aceia parfumată, cu care se strolesc la Paști. Clari luă un pumn de flori și mi-l asvârli în față. Și altădată mai fusese ea sburdalnică, dar în noaptea aceea n'am putut dormi de loc din pricina asta. Cum așteptam: Clari apărea înaintea mea. Și îmi arunca în obraz flori de plop. Iar afară Bodri urla furios. M'am frecat ușor cu mâna la ochi: pe vremea asta Clari doarme acasă. Dar auzeam lătrăturile lui Bodri. Și iar așteptam... Deodată văzui că cineva vroia să taie cei doi plopi. Un român uriaș, încins cu șerpar, izbește în ei cu securea. Astfel de români erau mulți la noi în sat. Dar fața acestuia îmi era necunoscută.

— Ce vrei să faci, român nebun și necunoscut.

— Vă tai plopii.

De spaima cea grozavă m'am trezit. Bodri tot mai urla. Niciodată până atunci nu urlase așa de ciudat.

Și somnul mă fură din nou. Deodată, numai ce văd? Cărămizile castelului le încarcă cineva pe niște care mari. Afară Bodri latră într'una, și eu iarăș tresă speriat. Frățiorul meu cel mic horcăie în patul vecin. Luna bate în odaie cu lumina ei ciudată, de șofran.

Iarăș mă prinde somnul, și întreb:

— Unde duceți cărămizile?

— În Tușnad. Acolo clădim cu ele. Aici în sat nu ne trebuiesc cărămizi.

Și în visul meu, neliniștit și asudat am strigat mândru:

— Pe mine să nu mă prostiți. Nu este nici un Tușnad. De unde ați venit aici? O să chem îndată pe Mikša. Și o să-l asmut pe Bodri la voi.

Dar la drept vorbind, aș fi voit mai bucuros să plâng, căci văzui și pe Clari. De bunăseama că printre florile de plop ascundea și ciulini. Și cum mă lovea cu florile ăstea obraz, mă durea.

Bodri urla, și inima mea sta să se sfâșie. Oare ce dușman putea să-l atace pe Bodri?

Oare acum să fie sfârșitul lumii? Și în minte îmi năvăliră înfricosate icoane biblice. Să fie, oare, adevărat? Sau poate că mai sunt și alte sate, și dușmani înfricoșați și necunoscuți?

Acum eram treaz de-a-binelea. Clari îmi întepa buzele cu un ac. Nu mai puteam dormi. Vroiam să văd ce se petrece afară. Bodri urla jalnic, plângând. Am deschis încetșor fereastra și dînt'o săritură dureroasă am fost afară. Mă temeam, tremuram și mergeam spre castelul Pelley. Ajungeau până la mine gemetele și urletele neogoiate ale câinelui. Luna podise ograda noastră cu o lumină gălbuie, batjocoritoare. Și îl văzui pe Bodri... Se sbătea cu labele sore lună. Un câine negru, urias, îl ținea de gât. Bodri horcăia urât, înspăimântător. De parcă lumca întregă trăgea să moară...

Nu mai văzusem niciodată câinele ăsta negru. Cumosteam toți câinii din sat. Așa dar e adevărat? Lumca se întinde și dincolo de plopi, și dincolo de sat și dincolo de dealul lui Bence și dincolo de castelul Pelley...

Tremurând și cuprins de friguri, m'am urcat pe fereastra în odaie și m'am ascuns în pat.

A doua zi, plângând, am sărutat pe Clari, pe buze. Pentru întâia oară pe buze. Peste câteva săptămâni tata m'a dus în oraș, la învățătură.

Trad. din unguerești de IOAN LUPU

MENTIUNI CRITICE

CAMIL BALTAZAR: Biblice, ed. autorului, „tip. Luceafărul”, 1926.

Nici o pasiune nu s'a irosit în zadar. A lui Camil Baltazar pentru poezie a început să-și dea roadele. Și nu înțeleg numai volumele pe cari poetul „Vecer- niilor” și „Flautelor de mătase” le-a ridicat la patru, în scurtul răstimp al carierei lui poetice. Cât mai curând, mă gândesc la evoluția acestei poezii, șerpuiind în arabescuri de lejeră capricioasă, pe unul și același trunchiu neted, de ulm celest. Căci este o evoluție în poezia lui Camil Baltazar, oricât de aderentă ar fi ea de temperamentul lui original, și ascensiunea aceasta n'ar fi fost cu puțință dacă poetul, rob viselor din el, n'ar fi închis ochii și nu și-ar fi astupat urechile de către toate glasurile din afară. Și noi am fost dintre aceia. — mărturisind sau nu, — ce se temeau ca lira lui Camil Baltazar să nu rămâie la o coardă numai și cântecul, aerian și serafic, îngânat pe pași- tile cerului, să nu apară dela un timp un ecou, oricât de înduioșător, însă e- cou, din primele acorduri.

„Reculegerile în nemurirea” aceluia suflet pornit pe drumul nefințitor al argintului selenar, nu puteau înăbuși, cu toată strălucirea lor intensă, acele definitive litanii cu cari poetul se apropiase de izvoarele muzicii, în „Flaute de mătase”. Camil Baltazar s'a dovedit mai sigur pe sine și tuturor temerilor, vine să le răspundă această culegere de „Biblice”, în cari talentul poetului adaogă însușirilor de până acum, o vigoare a verbului, un contur, o compoziție, un dar portretistic, o forță de evocare, calități schițate până acum și pe cari numai pasiunea lui de poezie le-a putut învioriza într-o așa de subliniată măsură. Iată pentru ce cortegiul acestor 9 pasiuni biblice, ca alte fiice ale unei Mnemosyne sensuale, trebuiesc întâmpinate cu mirodennii și cântece, ca miresele Domnului Iisus Christos. Cu toate că dacă e să credem proverbului, — nu al lui Solomon, e adevărat, — nu toate raiciile sunt surorile lui Christos. Voltaire, căruia nu-i scăpa nici unul din tâlcurile ascunse ale anecdotelor, mărturisea că dacă Sfânta Scriptură nu l-ar fi asigurat că fiicele lui Loth avuseseră copii chiar dela tatăl lor, iar Tamar dela socru-său, nu s'ar fi încumetat să le acuze. „Il faut être discret”, recomandă cu nevinovată ipocrie, admirabilul indiscret al pășaniilor frumoasei Cunegunda, fiica baronului de Westfalia și amanta optimistului Candide.

Ca și cum un astfel de consemn s'ar putea ține și ar folosi cuiva, să punem strajă ochilor când istoria, — și încă istoria sfântă, — ne oferă atâtea spectacole senzaționale, din care puisează și istoricii și poeții.

Camil Baltazar nu s'a sfîit de marile experiențe și cu dragostea de care a madrigalat pentru surorile de caritate sau pentru imaculatele fecioare dintre rămănt și cer, a frământat cuvântul cu pasiunea olarului, și a pictat pe smalțul rar al soldurilor — de amforă și de femeie — câteva motive de o discreție pasională și de o pregnanță plas-

tică, cu adevărat fericite. Am putea zăbovi, fără îndoială, îndelung la căpătâiul acestor creațiuni, dacă cititorul nu s'ar neliniști, pe bună dreptate și nu ne-ar cere îngăduința să privească și el prin ochianul fermecat, în ovalul că-

CAMIL BALTAZAR
(desen de S. MAUR)

ruia, decor de miniatură, în lumini de năcru și reflexe de Tiberiadă, evoluiază, în ritmul undelor biblice; aceste nouă sirene, cu forme și glas de pierzanic:

În veacul biblicelor pastorale,
plimbi ai turmă peste trei colnice,
și dintr'un fluer prelung lasai să pice,
pieziș, o tristețe a genelor tale.

Din trâmbiți ai cântat sub Ierihon
așa cum cânti pe sub atâtea ziduri
de-atunci încoace ebraice liederuri,
os din osul cântecelor lui Salomon.

Ai fost la curțile vestitor împărați,
carnea o aveai precum străbunele
fecioare crescute goale sub dunele
fierbinți și cu sânii învoști minunați.

Și-ai vorbit cu o linie a soldului,
cu un danț din subțirele glesne,
galbeni sunau pe buzele tale și lesne
ți-era dansul urcând cum sborul coboldului;

sunt numai primele acorduri de harpă
ce însoțesc pe Ebreea, fecioara sintetică
a Ierihonului, sosind întâia, din
umbra străveche, resuscitată de verbul
incantator. Sosesc apoi Miryam, pe care
Camil Baltazar o înduplecă în cuvinte
desmerdătoare:

Urcă-ți clar pe harfă mânilă,
glasul urcă-ți în noapte plin,
păstorile au părăsit fântânile,
pasul lor cu pasul lumii vine lin;

Ruth, faimoasa secerătoare, ale cărei
farmece n'au epuizat și nu vor epuiza
în vecii vecilor, secerișul laudelor:

Ea, ultima dintre secerătoare,
la Vooz întâi aflat-a har,
Și-acuma sub ovalul lumii chilimbar,
li-s inimile paseri grăitoare;

Ester, nepoata lui Mardoheu, de care
se îndrăgește Ahasveros, cel ce împă-
rătea din India până în Etiopia, și care
ia, în inima împăratului, locul frumoa-
sei Vasti, împărăteasa răzvrătită. Șase
luni și-a îmbăiat ea trupul în uleiuri de
mirt și alte șase luni în uleiuri de
cinam și când Saasgaz, păzitorul ții-
toarelor a dus-o la împăratul, acesta a
păstrat-o și a făcut din ea împărăteasă
— așa cum stă scris în cartea Esterei
din vechiul Testament—Ester, pentru
care Camil Baltazar alege cuvinte de
basm și-o aduce înaintea împăratului
într'un tablou de sobră solemnitate, dar
nu mai puțin împărătesc, pentru aceea:

Mirai privi din Jețu-i de porfir
Negru-impărat la alba ei halucinar.
Și'n timp ce 'ndreaptă către ea muștrare,
ei dintre gene — i-a picat o boabă de safir.

Și trupul care nu purtase
de cât povara propriului său cer,
acum sub grea povară se încovoiașe,
suind în plâns, plânsul necamului stingher.

Desferecând izvoare care nu au mai sunat
cu atâtea desneajede și puhoie
de munte, întreaga lăle și-a fipat,
împăratului cerând inima să-i ogoaie.

A strălucit o mână în curcubeu și inele
un glas cum soare după ploaie s'a aprins
și-un braț spre-un mijloc moale s'a prelinș.
Esterei să-i preschimbe lacrimile în stele...

apoi Sulamita — exemplar de dură fru-
nusețe și de obstinată pasiune —

* Neagră sunt și pulpa mea de smoolă
soldul cald caval și umerii lăute;

Sephora — camce de vis gravată în
silabe:

Ai făcut, o făcere ovală
s'a lăsat pe 'ngusteale mâni,
și-au fost ca 'ntr'o biblică pastorală,
trupul fluer și ochii blânde fântâni;

Tamar, a cărei imagine alunecă gra-
țios într'un pastel de cea mai autentică
atmosferă biblică; Salomeea, dansatoare
și criminală de rasă, și în ultima firidă
Noemi, a noua muză a poetului, pentru
care Camil Baltazar află culori și linii
la fel de scumpe:

Ți-î trupul lemn de cedru și migdală
din care au cioplit lui Salomon
câmpiorii albi pentru amvon,
templul când l-a ridicat în rugă și migdală.

Desculță mergi tu în Ierusalim,
pe la răspântii pașii-ți întârzi,
te-apleci și te amesteci blând în jocurile
[de copii
așa precum s'ar aplice un heruvim.

Sara te-ajunge limpede și-ți sue
de fiecare braț o aripă, apoi
adormi pe ulițe de veche cetățue,
luna desvelindu-ți nevinovății umeri goi.

Portrete, evocări, incantații ce fac
din „Biblicele” lui Camil Baltazar o
treaptă de ascensiune pentru domul la
care poetul lucrează cu atâtea răvnă și
cu atâtea iscusință.

VIRGIL HUZUM : A la manière de... (Ion Pillat, Lucian Blaga, Gh. Bacovia, Camil Baltazar, Claudia Millian, etc., etc.), tip. „Învățătorul Român”, Focșani, 1926.

Titlul pastişelor lui Reboux și Müller, a fost împământenit în limba noastră, de poetul Gh. Topârceanu, cu ale sale „Parodii originale”. Ași imputa d-lui Huzum acest titlu francez căruia neapărat trebuia să-i găsească un echivalent, mai ales într-o carte de fac-simil-are, dacă n'ași avea să-i imput altele. Pastică trebuie să surprindă tot specificul autorului parodiat, dar și să adauge o picătură din veninul personal și deformat al autorului de parodii. Altminteri rămânem la granițele simplei imitații, exerciții de mistificare, favorabile jocurilor de societate (variantă la acel „De qui est-ce?” — operă tot a lui Reboux). Într'un text parodiat trebuie să-l aflăm și pe el, și pe tine și chiar — dacă se poate spune — pe sfântul duh. De aceea autorul nu se va ține de pulpana autorului parodiat, ca să nu cadă; ci numai ca să nu-l scape din vedere și să-i dea — cu toată irreverența imaginii — din când în când câte o tîflă. De aceea nu se pot concepe pastişe și parodii triste. Oricât de reținut, dar să rădă. Thibaudet înapoiindu-se cu trenul dela Lyon sau Marsilia spre Paris citia „Arta perfectului plagiar” a lui Georges Armand Masson. Hohotele de răs care-l sguđuiau la lectura parodiilor claudeliane, alarmaseră pe un onorabil călător din același compartiment, care începuse să studieze întrebuintarea semnalului de alarmă. Și era vorba de Claudel și cetitorul nu era altul de cât criticul și esteticianul Albert Thibaudet.

N'ași cere cărții d-lui Huzum, hohotele de răs ale exemplului precitat. Sunt atâtea varietăți de descriere a frunții și a spiritului, încât d. Huzum avea numai greutatea alegerii. Se pare însă, că drumul — din ce pricină, rămâne de stabil — a fost rău ales. D-sa a rămas prea la periferia disecției. Tîcurile de limbă, cele mai ușor de pasticșat, l-au tentat. Spiritul fiecărui autor i-a scăpat însă. Și e interesant de notat, de pildă, cum în pasticșarea lui Bacovia, cu tot vocabularul propriu poetului „Scânteilor galbene”, d. Huzum a reproduces versuri ai domni și totuși nu e Bacovia. Așa se explică, pe de altă parte, cum în imitarea poezilor din epocile culturale, un Conaki, un Heliade, latinizantul mai ales, poezi la cari expresia în fașă constituia emblema personalității lor, în primul rând, d. Huzum reușește câteva pitorești reconstituiri. „Jălania de amoriu” după Conaki și „La Garibaldi” după Heliade sunt excelente :

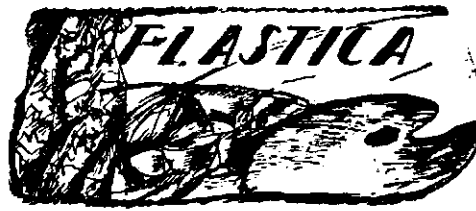
Cântați vergini, Națiunea
Si-a lui Garibaldi nume,
Dați stimă la erou.
Cântați acum Națiunea
Să se audă 'n lume
Superb și div ecou.

Antepenultimele-gen-Topârceanu aduc câteva strofe bune în „Rapsodia de primăvară” :

Vântul sueră și de pe
Dealuri mișcă morile,
Primăvara iar începe
Ca să tragă sforile.

În schimb, Blaga, Camil Petrescu, Minulescu și atâția alții sunt de nerecunoscut. Libertatea îl răsplătește în măsură în care cochetează mai mult cu dansa. De aceea argumentul analitic la „Adam și Eva” din Reboreanu, nu e lipsit de calități.

PERPESSICIUS

PE MARGINEA ULTIMELOR EXPOZIȚII

Baudelaire, călăuza fantomă îmi grăiește astfel :

...critica ziarelor — când nătângă, când fuzioasă, niciodată însă independentă — a dezgustat pe burghez prin minciunile și prietenii ei nerușinate...

Tot ceiace place are rațiune să placă. Dar disprețul pentru cei rătăciți nu e un mijloc de a-i readuce la matca sănătoasă.

E dureros să vezi un om de spirit bălăcindu-se în oribil..

Drept este, că publicul are o conștiință și o bună voință care îl mână către adevăr — dar e necesar să-l încălzești, pentru aceasta, și să-i imprimi un elan...

De ce atâtea paradă de erudiție, dacă ai talent ?

Pictore : nu cugetarea ta, ci pictura ta o vreau...

Înțeleg, întrucâtva, pe muzicianul care se muncește să imite, în arta lui, pe pictor.

Dar sculptorul ?
O !... cioplitorule în piatră, de ce te încapăținezi să cânti din violină ?!

Toate portretele pictorului X sunt făcute cu aceeași probitate, minuțioasă și oarbă — cu aceeași conștiință, răbdătoare și monotonă.

Gândesc, în fața tabloului acestuia : iată un pictor tare savant și prodigios colorist, care totuși ne lasă reci — fiindcă e lipsit de temperament.

...tabloul acesta are, coloristic, o înfățișare uniformă de cafea cu lapte...

Desenul — desen de vignete și ilustrații.

Oare de ce autorul stăruiește în pictura serioasă, dacă nu-i nici colorist, nici desenator ?

Tablourile lui de gen — adevărate tablouri de gen : foarte bine pictate. Dealtminteri, astăzi, toată lumea pictează foarte bine.

Când ești colorist — nu înseamnă numai decât că ai și gust...

Pictorul Z are o pânză galantă, cu aspect agreabil — dar care, din nenorocire, ne amintește de pictorul Y, precum pictorul Y ne amintește de pictorul X...

Pictura sa e amabilă — (vorba negustorului de tablouri)

...O lucrare de geniu, — sau, mai bine zis, o lucrare de duh — unde totul e foarte bine observat, bine înțeles, binele închipuit — e întodeauna și foarte bine executată — când e îndestulător executată.

Dar e mare deosebire între o pânză isprăvită și o pânză finită.
În general ceiace e isprăvit, nu e finit

— și o lucrare prea finită poate să nu fie deloc isprăvită...

Oamenii prea siguri de ei înseși, îmi sunt dezagreabili.

Nu-i nimic mai greu decât să vorbești de operele cari, în fiecare an, se vădesc cu aceleași exasperante perfecțiuni...

În măsura în care meșterul se trădează mai puțin într-o lucrare de artă, în aceeași măsură intențiunea apare mai pură și mai limpede — iar spectatorul e mai vrăjit.

În artă, gustul e una — și adevărul e alta...

Acela e pictor, adevărat pictor, care știe să smulgă vieții actuale, înfățișarea ei epică — și poate să ne facă să vedem și să înțelegem — prin culoare și desen — cât suntem de mari și poetici, cu cravatele noastre și pantofii noștri de lac...

O, burghezi : trebuie să fiți în stare să simțiți frumusețea !

Căci, așa cum nici unul dintre voi nu se poate lipsi astăzi de putere — tot astfel nici unul n'are dreptul să se lipsească de poezie.

Cel ce se lasă luat înainte, în artă și în politică — înseamnă că se sinucide...

Ignorați mereu în ce anume doze amestecă natura, în fiecare spirit, gustul pentru linie și gustul pentru culoare — și prin ce misterios procedeu operează ea această fuziune, al cărei rezultat este un tablou...

Cine nu are temperament, nu i demn să zugrăvească tablouri.

Și cum omenirea e satulă de imitatori și de eclecticii — pictorii fără temperament ar trebui să se bage nenicii la cei cu temperament.

Critica se cuvine să și implinească datoria cu pasiune. Căci criticul este și el om — iar pasiunea apropie temperamentele analoge și înalță gândirea spre piscuri nebănuite.

În artă hazardul intră tot așa de puțin ca și în mecanică...

Un tablou e o mașină unde toate sistemele sunt inteligibile pentru un ochi exercitat ; unde fiecare lucru are rațiunea lui de a fi dacă tabloul e bun , unde un ton evidențiază, fatal, valoarea altuia ; și unde o greșală ocazională de desen e câteodată necesară ca să nu se sacrifice altceva mai interesant.

Exercițiul unei dominante nu are loc, legitim, decât în detrimentul restului.

Un gust excesiv necesită sacrificii.
Capo d'operele nu sunt de cât diverse extracte ale naturii.

Iată pentru ce trebuie să suferim consecințele unei pasiuni mari, ori care ai fi ea, să acceptăm fatalitatea unui talent — și să nu preocupăm cu geniu.

Geniile nu se înșeală niciodată pe jumătate.

Ele au, în toate sensurile, privilegiul enormității.

Poezii, artiștii, întreaga omenire ar fi foarte nenorocită, dacă această imposibilitate, această absurditate, — idealul — ar fi descoperită.

Suvenirul este marele criteriu al artei. Arta e mnemotechnia frumosului. Imitația exactă sfărâmă suvenirul.

Particularizarea excesivă, ca și generalizarea excesivă, împiedică, deasemenea, suvenirul.

Cu toate că principiul universal e unul și același, natura nu dă nimic absolut, nici măcar complex.

Nimic absolut: idealul compasului — cea mai groznică prostie.

Nimic complex: de aceea trebuie să completăm și să regăsim fiecare ideal.

Călăuzită de principiul că **sublimul trebuie să fugă de amănunt** — arta, ca să atingă perfecțiunea, se întoarce la copilărie.

Amănuntul încântă vulgul. Căci ochiul vulgului nu se deschide de cât pentru ocaie este mic.

Baudelaire, călăuză fantomă, se desprinde dela brațul meu, îmi surâde trist și se stinge, în mulțime — ca un suspin.

Pe umărul meu, unde el își sprijinise odincoară capul palid — licuresc, straniu, două firisoare de păr verde...

N. N. T.

24 Octombrie, 1903: A murit scriitorul Zaharia Boiu.

26 Octombrie, 1673: S'a născut la Orhei, în Basarabia, Dimitrie Cantemir.

1807: S'a născut politicianul Barbu Catargiu.

1821: S'a născut în București, politicianul Gheorghe Costaforu.

1844: S'a născut în satul Preuțești, de lângă Fălțiceni, poetul Neculai Beldiceanu.

1856: S'a născut în Straja (Bucovina), istoricul Dimitrie Onciul.

1860: S'a înființat sub Domnitorul Cuza, după propunerea ministrului M. Kogălniceanu, Universitatea din Iași.

1873: S'a născut în Câmpulung (Muscel), poetul Dimitrie Nanu.

27 Octombrie, 1850: S'a născut în Ploești, istoricul Grigore Tocilescu.

28 Octombrie, 1892: Titu Maiorescu a fost numit rector al Universității din București.

1918: A murit istoricul Constantin Giurescu.

29 Octombrie, 1844: Cenzura din Moldova suprimă revista „Propășirea”.

1865: S'a născut în București artista dramatică, Ana Ciupagea.

30 Octombrie, 1858: S'a născut în Plăginești (Râmnicu-Sărat), romancierul Duiliu Zamfirescu.

Cronica muzicală

DESCHIDEREA STAGIUNEI LA „OPERA” și „FILARMONICA”;

Două din așezările fundamentale pentru susținerea și creșterea avântului vieții muzicale românești, și-au reluat activitatea întreruptă în timpul verii. Afiat „Opera română” cât și „Filarmonica”, — ambele instituții cu sediul și activitatea mărginită, până acum cel puțin, în București — au deschis stagiunea muzicală, nu numai cu entuziasmul propriu începuturilor noastre românești, dar cu siguranța, cu conștiința și cu impunătoarea ținută ce o dă acțiunii convingerea temeinică a cauzei. Oblăduirea statului și grija unei organizații culturale de citorie domnească împărtașește fiecareia dintre cele două așezăminte muzicale prestigiul întreprinderii artistice și stimulează ambițiunile de progres. Muzica pură și muzica dramatică își află deci, în cele două instituții o întregire și o emulare reciprocă din cele mai favorabile progresului muzical.

Este adevărat că pentru oricine ține în seamă și judecă gustul publicului, a însemnat o surprinzătoare constatare interesul precumpănitor arătat de amatorii noștri pentru muzica pură, interes care distanțează cu mult și îngrijitor pe cel arătat pentru complexul gen, mai susceptibil de înțelegere, mai la îndemână cuprinderii generale, al operii. Publicul bucureștean vădește astfel înclinațiuni manifeste pentru muzica pură. Este un indiciu de maturitate incontestabilă, cu tot balastul de superficialitate și snobism care se înglobează în râvna cu care sala Teatrului Național se umple până la ultima bancă de galerie, pentru a asculta primul concert simfonic al „Filarmonicii”. Nu trebuie apoi, scos din discuție și motivul principal de interes și atracție: maestrul Enescu, la pupitrul dirigențial, deschizând sesiunea de concerte a „Filarmonicii”.

Descurajatoare nu este situația dela „Operă”. Grăbită să-și deschidă stagiunea la 1 ale lunii în curs, o dată cam timpurie față de perturbările ce s'au produs prin denunțarea concesiunii și formalitățile de reorganizare după normele date de stat, „Opera” nu și-a putut încropi de cât o activitate, nu deadreptul pripită, dar, oricum, în strictă dependență de activitatea din trecuta sesiune. Așa că, dispunând de aproape același personal, interpretând același repertoriu — doar cu ușoare ameliorări de decor, — ba chiar pierzând din calitatea de omogenitate și sulețe a orchestrei dinainte, „Opera” n'avea nici cum susține interesul de odinioară, necum al trezi și stimula prin zelul său de-acum.

În fruntea orchestrei „Filarmonicii”, constituite acum, — spre deosebire de anul trecut, — independent de orchestra „Operei”, și încă, din elementele cele mai repute ale instrumentiștilor noștri, primele pupitre numărând pe eminenții noștri profesori dela Conservatorul din București, maestrul Enescu deschide cu totul alte perspective și posibilități de realizare producțiilor de muzică pură. Fără îndoială, mult mai atrăgătoare și mai convingătoare.

Ceeace, deasemenea, nu trebuie trecut cu vederea în judecarea împrejurărilor și condițiilor în care se desfășoară activitatea celor două instituții de cultură muzicală despre care vorbim, este, bine înțeles, programul. Iar din acest punct de vedere, maestrul Enescu a știut să organizeze atât de armonios gusturile și necesitățile muzicale general resimțite,

încât programul ce a dirijat Duminică la Teatrul Național intruchipează nu numai schița unei sinteze a diferitelor caractere stilistice ale sonorului, dar cuprinde într-o minunată contopire de ansamblu, un mănunchi original de felurite culturi. Roger-Ducasse, Marcel Mihailevici, Johann Sebastian Bach și Rimsky Korsakow; Suite française, Introduction et mouvement symphonique, Brandenburgisches Konzert (Nr. 5. Dedur) și Capriccio espagnol. Totul pare a fi conceput spre a confirma principiul de eclecticism cultural de care vorbim.

Modul cum a fost interpretat acest variat program, atât de împovărat ca tehnică și atât de încărcat de contradicții stilistice, constituie cea mai legitimă mândrie pentru însușirile „eamului nostru”, care și-a arătat prin Enescu exponentul cel mai desăvârșit de putere muzicală. Impresionanta figură de muzician a maestrului ia în hipostaza de dirigent aspectul magicianului ce poartă în ondularea baghetei, nu numai mlădierea elementelor, dar confundă spiritul general al vieții noastre în ritmul artei sale, contopind sufletele în vraja misterioasă și fericitărea sonorilor. Este, credem, cel mai înalt ideal răvnit de un exercițiu artistic.

GEORGE DIAC

Noua generație critică...

Primum dela d. F. Aderca următoarele rânduri:

Recenzentul revistelor românești de la „Viața literară”, d. Pompiliu Constantinescu îmi tot face procesul „Micului tratat de estetică”, ba că titlul ar fi „prezumțios” (să-i fi zis oare „Un tratat de box”?), ba că n'ar putea da „orientări abstracte”. A ascultat poate d. Constantinescu lectura acestui tratat în cercul „Sburătorului”? N'a ascultat bine și în tot cazul e periculos să judece „după ureche”... O primă greșală comite, bunăoară, când scrie în numărul trecut al „Vieții literare”, că pornesc de la „noțiunea crociană a expresiei”. Croce suprapuse perfect arta cuvintelor limbajului general. „Estetica” lui se și numește, în titlu, știința limbajului. (Croce: Esthétique, comme science de l'expression et linguistique générale, Paris 1904, trad. Bigot). Croce mărturisește apoi că nu poate face nicio deosebire între un cuvânt și o epigramă între o anecdotă și o năvelă. A afirma deci cu seninătate că în capitolul meu „Arta cuvintelor” unde fac tocmai distincția esențială între cele două funcții ale limbajului — funcția de artă și funcția de relații sociale — pornesc de la „noțiunea crociană a expresiei”, înseamnă a nu fi citit nici pe Croce, a nu mă fi înțeles nici pe mine! (De altfel „Micul tratat” cuprinde, precum se va vedea, un întreg capitol împotriva teoriei lui Croce).

Recenzentul face parte din cea mai nouă generație critică...

Pentru respectul adevărului și al cinstitei literare n'ar fi mai bine ca d. Constantinescu, să aștepte apariția tuturor capitolelor „Micului tratat”?... Ar putea scrie după aceea, fără teamă de confuzii, o întâmpinare viguroasă și temeinică de la care, sunt sigur, vom avea cu toții ceva de învățat. — F. A.

LA „REGINA MARIA”: Cântecul dragostei, 4 acte de Bisson.

Compania dramatică a teatrului „Regina Maria” este fără îndoială cea mai aleasă școală dramatică, acum. E acolo o disciplină până la măiestrie și e respectul armoniei ca într-o muzică simfonică.

„Cântecul dragostei” a fost jucat, cum rareori am avut prilejul să văd piesă bine jucată.

Aș greși din toate punctele de vedere, dacă mi-aș îngădui să spun, că protagoniștii companiei dramatice au fost într-un concurs de afirmarea succesului. Nu. Armonia interpretării a fost profund impresionantă. Silințele fiecăruia a fost să realizeze toate nuanțările rolului și tot la oală să vădească aproape ca într-o orhestră de maestri, unitatea emoțională.

Am avut impresia, că publicul din sală era pătruns de toată atmosfera sentimentală a piesei, participa contagiât de sentimentele de care erau pătrunși interpretii. Era parcă și respirația rânduită într-un ritm.

In aceasta constă marea virtute a interpretelor.

A putut piesa să năibă destulă acțiune, să se desfășoare în dialoguri sentimentale, să aibă uneori caracterul unei povestiri dialogate. Actorii, însă i-au redat viață, au încălzit atmosfera și au determinat acel freamăt de viață, care impunează contagioasă, propagare, sbucium.

Sunt desigur în „Cântecul dragostei” multe note, — să le zic — căutate, voite, găsite cu mare meșteșug de autor. Este și o notă de vădit artificial. Dar sunt acestea așa de strâns împletite, așa de frumos lucrate, — ca o ornamentație pe un bibelou, — pe o canava de patetism, încât nu mai dau răgaz inteligenței reci, analitice să iscodească și să sfărâme.

Delmain (Tony Bulandra) e pictor mare. Face în genere portrete. Femeile sunt împătmiite și de arta lui și de el, căci e și tânăr și frumos.

Miss Jane (d-na Lucia Bulandra) e o fată cam bătrână, dar distinsă. Când la o serată și Delmain se îndrăgostește de ea. Ii propune să-i fie soție. Ii iubește și ea. Ar vrea să-i răspundă afirmativ. Dar... aude o convorbire despre o căsnicie, în care d-na e mai vârstnică decât d-nul. Și atunci din mândria de a evita chiar proecția unei atari bănueli pentru ea, Jane respinge propunerea.

Jane pleacă într-o lungă călătorie. Pictorul se retrage la moșia sa și dintr'un accident, rămâne orb.

Pe Jane o iubește demult, din vremea studenticii și d-rul Brand (Ionel Manolescu), care acum, e chemat să îngrijească de nefericitul orb.

Când se înapoiază din călătorie, însuși d-rul Brand spune lui Miss Jane despre nenorocirea lui Delmain.

Ea vrea să-l vadă și cu ajutorul d-rului Brand ajunge la Delmain, ca infirmieră lângă orb e d-rul Mackenzie (d. Maximilian).

Piesa adevărată, susținută, de adâncă emotivitate, de aici începe.

Jane lângă orb. D-rul Brand între ei. Orbul nervos, cunoaște glasul iubitei, care l'a respins. E convins în cele diu

urmă, că e o simplă coincidență (artificial). Se împrietenește cu infirmiera. Ii simte lipsa. D-rul Brand îl încurajează. S-ar putea spune, că d-rul Makenzie și caută o apropiere de femeie.

In cele din urmă, prin mijlocul unor scrisori, pe cari le citește infirmiera (iar artificial) îndrăgostiții își desvăluie taina.

Ca subiect, piesa nu înfățișează nici o nouitate. Ea poate e încadrată în reminiscențe sentimentale și melodramatism.

Lotuș ce frumos e jucată!

D-na Lucia Sturdza-Bulandra a obținut un succes, pe care greu i l-ar putea egala cineva.

In lungul sir de momente când trebuia să-și înfrângă și dragostea și mila lângă orb, ca și în acea gamă de nuanțată tonalitate, când urmărea desvăluirea secretului, a fost hotărât admirabilă.

D. Tony Bulandra, cu rațiunea așa de proprie de simpatie, cu avântul său de impunătoare mândrie, cu mijloacele sale de suplă distingere a manifestărilor suferinței, și-a câștigat încă un mare succes.

D. Ionel Manolescu cu tonul său fermecător melancolic și foarte inteligent sfătuiitor, deși a avut de susținut un rol mai mic, i-a dat puterea faimei sale.

Foarte bine, d. Maximilian în rolul d-rului Makenzie, — o împletitură de naivitate și izolare.

In roluri secundare: pitorească, d-na Manolescu; cu distincție d-na Sadoveanu; sprintară d-na L. Constantinescu; și în justă notă d. Talianu.

LA FANTASIO: matineuri pentru copii și tineret „Micul Lord”

Sub direcția poetului Adrian Maniu se vor reprezenta la teatrul Fantasio, în matineuri, piese pentru copii și tineret.

Ideea ministerului artelor de a sprijini reprezentările de acest fel, pentru educația artistică, e fără îndoială apreciată cum se cuvine.

Cea dintâi piesă cu care își începe acest teatru activitatea e „Micul Lord” de Lemaire, Burnet și Schurm.

Povestea e în general cunoscută. Are acel temeiu de bunătate, care înfrânge și capriciile și pornirile răutăcioase. Și la tineri și la bătrâni, E ceea ce place copiilor și poate să contagieze: mila, sinceritatea, bunătatea să birue.

Pentru noi, cei maturi, cari am asistat la reprezentarea de deschidere, sau, de încercare, — a fost o bucurie reprezentarea Micului Lord. E o reprezentare bună și suntem hotărâți să ne ducem copiii la teatru. Va trebui atunci să le cunoaștem și aprecierile lor.

D-ra Leni Caler dă dovadă că știe să muncească.

D. R. Lăzărescu merită fără îndoială o deosebită atenție, ca și d-na Nelly Stenari.

LA NAȚIONAL: Patima Roșie de Mihail Sorbul.

Foarte bine a făcut d. Mjulescu, directorul teatrului Național, că a reprezentat această piesă originală, ca să-și verifice rezistența și prin instituția națională a teatrului de stat să se aducă omagiu unui talentat scriitor.

Piesa a stărnit, când a fost întâia oară reprezentată, largă discuție. Dar s'a impus și autorul a fost consacrat. Au contribuit și la una și la alta, desigur și valoarea reală a piesii, dar și talentele interpretelor.

Acum la reluare, piesa ne-a părut tot așa de proaspătă ca și acum 10 ani.

Interpretarea a fost pe acelaș plan înalt.

Marele Ion Brezeanu și-a păstrat rolul lui Șilț și l-a redat cu același vigoare.

In Tofana a apărut d-na Marioara Zimniceanu.

E fără îndoială o greșală, că nu se dă prilejul acestei foarte talentate artiste să apară mai des pe scenă. Are atâtea mijloace de a înălța roluri și de a pildui prin inteligență scenică și nuanțare artistică.

Tofana d-nei Zimniceanu este admirabilă.

In rolul Crinei a apărut d-na Lulu Cruceanu, demonstrând alese însușiri de ingenuitate.

D-nii Atanasescu (Castris) și Pop Marțian (Rudy) au susținut roluri și dificile și frumoase. Au colaborat cu o silință demnă de talentele lor făcând ca reprezentarea „Patimei Roșii” să însemne un succes pentru teatrul Național.

B. CECROPIDE

REVISTE
CELE TREI CRIȘURI (VII, Aug.-Sept. 1926):

Despre „Cartea românească veche” scrie un recapitulativ articol, bogat în informație, d. profesor **L. BIANU**; în marginea antologiei Pillat-Perpessicius, un registru de vioae și interesante caracterizări ale poezilor din antologie, de d. **G. Bogdan-Duică**; poezii de **L. Pillat**, **Emil Isac**; pagini de comemorare a regretatului compozitor muzical **Gheorghe Dima**; cronici de **P. I. Papadopol**; **I. Gane**, **Al. Negură**, etc.; o sugestivă schiță de istorie literară: „**B. Balassa** și poezia populară română”, de d. **Gheorghe Kristof**, în care e vorba de două cântece populare românești, cari au servit de material liricului ungar **Balassa**, fost prizonier al lui **Stefan Băthori**, în Ardeal, prin 1576. **D. Eugeniu Speranția** va publica în revistă, o serie de impresii poloneze, pe care le prefațează cu o caldă pledoarie pentru reciprocitatea amicitiei polono-române:

Și e bine să se știe și să meargă vestea și pe la alții că această prietenie ni-se oferă și că o primim bucuros, din toată inima. Conducătorii noștri au văzut și au înțeles. Manifestările oficiale, actele diplomatice, cunoscute de oricine o dovedesc cu prisosință.

Însă aceasta nu e totul.

Politica externă ca și cea internă presupune, tot mai mult o participare a opiniei publice.

Raporturile dintre state nu se pot consolida decât prin contactul dintre națiuni.

Și cum se stabilește contactul dintre națiuni mai bine decât prin reciproca cunoaștere?

Iată însă că publicul nostru e cu totul neinformaț cu privire la țara și națiunea poloneză.

Bărbați de frunte, oameni politici și oameni de carte, de acolo se ocupă de aproape de țara noastră. Se scrie, se țin conferințe. Publicul ceteste, se interesează. De sigur, sunt încă multe de făcut și acolo. Dar la noi totul este încă de făcut.

Iată de ce e de cea mai mare utilitate să se dea publicului nostru cât mai des prilejul să cunoască și deci să se apropie sufletește de poporul polonez de care „totul ne leagă și nimic nu ne desparte”.